

Preventiv nødverge

I hvilken grad åpner det norske rettssystemet for at preventiv nødverge kan anvendes som en straffrihetsgrunn?

av Elisabeth Wallenius

*Liten masteroppgave i rettsvitenskap
ved Universitetet i Tromsø
Det juridiske fakultet
Våren 2008*

Innhold:

1. Innledning	4
1.1 Presentasjon av tema og problemstilling	4
1.2 Metode	5
1.3 Avgrensning av temaet	5
1.4 Videre fremstilling	5
2. Generelt om straffeloven § 48.....	6
2.1 Vilkår	7
2.1.1 Det rettsstridige angrepet	7
2.1.2 Avvergende forsvarshandling	7
2.1.3 Formåls/ nødvendighetsregelen	8
2.1.4 Forsvarlighets/ tilbørighetsregelen	8
2.2 Overskridelse av grensene for nødverge.....	10
2.2.1 Straffeloven § 48 fjerde ledd.....	10
2.2.2 Straffeloven § 56.....	11
2.2.3 Straffeloven § 42.....	11
2.3 Preventiv nødverge	12
3. Rettskildegrunnlaget	12
3.1 Lovteksten.....	12
3.2 Forarbeider	14
3.2.1 Forarbeidene til straffeloven av 1902	15
3.2.2 Forarbeidene til ny straffelov	15
3.3 Rettspraksis	18
3.3.2 Liv-saken.....	20
3.3.3 Verdal-saken	22
3.3.4 Skredsmo-dommen (Rt. 1996 s. 141)	23
3.3.5 Hammerfestsaken (RG 2002 s. 1450).....	25
3.3.6 Sykehusdrap-saken (LA-2003-19998).....	27
3.3.7 Oppsummering av rettspraksis.....	29
3.4 Juridisk litteratur	30
3.5 Reelle hensyn	33
3.5.1 Hensynet til den som risikerer å bli angrepet.....	33
3.5.2 Hensynet til angriperen	34

3.5.3 Prevensjonshensynene	35
3.6 Utenlandsk rett	36
3.6.1 Svensk rett.....	37
3.6.2 Dansk rett.....	38
3.6.3 Tysk rett	38
3.6.4 Oppsummering av utenlandsk rett	39
4. Avslutning / Konklusjon.....	40
Kildeoversikt.....	42

1. Innledning

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Det er et naturlig prinsipp at man har rett til å forsvare seg dersom man blir angrepet.¹

Nødverge vil si at man foretar en handling for å avverge et angrep som er rettet mot sin eller en annens person og legeme, til forsvar for sin eiendom, sin ære eller andre rettsgoder.² I norsk rett er nødverge en straffrihetsgrunn. Dette vil si at man kan utføre en ellers straffbar handling, for å avverge eller på annen måte unngå et angrep. Preventiv nødverge kan defineres som en utøvelse av nødverge før det foreligger et faktisk angrep.

På nåværende tidspunkt befinner vi oss i en situasjon hvor det er utarbeidet og vedtatt en ny straffelov³, men loven har ennå ikke trådt i kraft. Frem til da forholder vi oss til straffeloven⁴ fra 1902. Under punkt 3.2.2 vil vi imidlertid komme inn på den nye lovens forarbeider ettersom disse kan få betydning som etterarbeider til den nåværende loven.

Loven er vår viktigste rettskilde, men loven alene gir ikke et entydig svar på i hvilken utstrekning preventiv nødverge er lovlig. I denne sammenheng er det flere spørsmål som melder seg. Hvor lang tid før angrepet kan man forsvare seg, og hvor sikker må man være på at det vil komme et fremtidig angrep? I noen tilfeller vil det være for sent å vente til angrepet faktisk er påbegynt. Skal man i slike tilfeller virkelig være nødt å vente med forsvarshandlingen? Dette er noe som vil fremstå som urimelig for den som befinner seg i situasjonen. Det vil derfor være interessant å se nærmere på andre rettskildefaktorer for å se om de kan bidra til å finne en løsning. I følge rettspraksis er preventiv nødverge akseptert som straffrihetsgrunn, men med stramme rammer. I juridisk teori er lovligheten av preventiv nødverge omtvistet. Dette er noe vi kommer tilbake til under punkt 3 om rettskildefaktorene. Et annet viktig spørsmål man kan stille seg er hvor langt man kan gå for å forsvare seg mot et angrep man vet vil inntreffe i fremtiden, og hvor nærliggende og hvor farlig dette fremtidige angrepet må være, for at motangrepet skal

---

¹ Johs Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo 2004 s. 160, heretter Andenæs.

² Andenæs, s. 161.

³ LOV-2005-05-20-28, Lov om straff (straffeloven 2005/ny straffelov). Ikke i kraft, men gjelder for forbrytelsene i kapittel 16.

⁴ Lov 22. mai 1902 nr.10 om straff (straffeloven/strl.).

kunne ansees som preventiv nødverge. Dette er spørsmål jeg håper å finne svar på i arbeidet med oppgaven. Min problemstilling vil derfor være i hvilken grad det norske rettssystemet åpner for at preventiv nødverge kan anvendes som en straffrihetsgrunn.

1.2 Metode

I denne avhandlingen vil jeg benytte meg av vanlig juridisk metode. Avhandlingens oppbygning vil i det vesentlige ta utgangspunkt i Eckhoffs rettskildelære.⁵ Jeg vil ta for meg hver rettskildefaktor for å se om den alene kan finne svar på min problemstilling. Herunder vil jeg fortelle hvorfor jeg benytter meg av denne rettskilden. I tillegg vil jeg kommentere dens vekt og relevans.

1.3 Avgrensning av temaet

Preventiv nødverge er regulert på flere områder i spesiallovgivningen. Problemstillingen min omhandler imidlertid adgangen til preventiv nødverge etter straffeloven § 48, og dette medfører at andre spesiallover som for eksempel luftfartsloven⁶ § 6-4 faller utenfor oppgaven. For å unngå at omfanget av oppgaven strekker seg for vidt i forhold til oppgavens størrelse vil jeg avgrense mot angrep fra dyr. Videre vil jeg avgrense mot straffeloven § 48 tredje ledd som omhandler offentlige tjenestehandlinger.

1.4 Videre fremstilling

I det følgende vil jeg under punkt 2 gå inn på nødvergebestemmelsen i straffeloven § 48. Her vil jeg se på bestemmelsen generelt og ta for meg vilkårene for at den skal komme til anvendelse. Deretter vil jeg gå inn på følgene av at nødvergebestemmelsen overskrides. Under punkt 3 vil jeg ta for meg rettskildegrunnlaget. Her vil jeg i egne punkter ta for meg de forskjellige rettskildene. Videre vil jeg se på utenlandsk rett. Her vil jeg se på hvordan andre lands lover stiller seg til preventiv nødverge, og se om det er store likheter eller forskjeller i forhold til norsk rett. Helt til slutt vil jeg under punkt 4 foreta en oppsummering hvor jeg kommer frem til en konklusjon på min problemstilling.

---

⁵ Torstein Eckhoff, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, Oslo 2001 s. 68, heretter Eckhoff.

⁶ Lov 11. juni 1993 nr. 101 om luftfart.

2. Generelt om straffeloven § 48

For å finne ut hva som kreves for at preventiv nødverge skal være rettmessig, må man først finne ut hva loven krever av en nødvergesituasjon. For videre fremgang må vi derfor se på straffeloven § 48. Bestemmelsen lyder følgende:

”Ingen kan straffes for Handling, som han har foretaget i Nødverge.

Det er Nødverge, naar en ellers strafbar Handling foretages til Afvergelse af eller Forsvar mod et rettsstridigt Angreb, saafremt Handlingen ikke overskrider, hvad der fremstillede sig som fornødent hertil, og det i Betragtning af Angrebets Farlighed, Angriberens Skyld eller det angrebne Retsgode ei heller maa agtes ubetinget utilbørligt at tilføie et saa stort Onde som ved Handlingen tilsigtet.

Hvad ovenfor er bestemt om Afvergelse af retsstridigt Angreb, kommer ogsaa til Anvendelse med Hensyn til Handlinger, der foretages i Hensigt at iverksætte en lovlige Paagribelse eller hindre, at Straf- eller Varetægtsfanger rømmer.

Har nogen overskredet Grænsene for Nødverge, er han dog straffri, hvis Overskridelsen alene har fundet Sted paa Grund af en ved Angrebet fremkaldt Sindsbevægelse eller Bestyrtelse.”⁷

En nødvergehandling er ikke bare straffri, men også lovlige.⁸ Dette viser seg ved at den normalt ikke medfører erstatningsplikt etter skadeserstatningsloven⁹ § 1-4, og ved at den som handlingen utøves mot ikke har rett til å benytte nødverge fra sin side.¹⁰ Det oppstilles imidlertid flere vilkår i bestemmelsen som må oppfylles for at lovlige nødverge skal foreligge.

---

⁷ Lovteksten er direkte kopiert fra Lovdata.

⁸ Magnus Matningsdal, *Karnov kommenterte lover*, Oslo 1995 s. 57, heretter Matningsdal, *Karnov kommenterte lover*.

⁹ Lov 13.juni 1969 nr. 26 om skadeerstatning (skadeerstatningsloven/skl.).

¹⁰ Andenæs, s. 160.

2.1 Vilkår

For at nødvergebestemmelsen i § 48 skal komme til anvendelse er det fire kumulative vilkår som må oppfylles. Det første vilkåret er at det må foreligge et rettsstridig angrep, det andre vilkåret er at handlingen må ”ha til hensikt å avverge angrepet.”¹¹ Det tredje vilkåret er at forsvarshandlingen er nødvendig for å avverge angrepet, og det siste vilkåret er at handlingen ikke gjøres med formål om å påføre angriperen et ”ubetinget utilbørlig...onde.”¹²

2.1.1 Det rettsstridige angrepet

Det foreligger et vilkår om at handlingen må være ulovlig. Dette betyr imidlertid ikke at handlingen må være straffbar. Som utgangspunkt kan man anse alle angrep på en rettsbeskyttet interesse som et rettsstridig angrep, så lenge det ikke foreligger grunner som lovliggjør angrepet. Som eksempel kan vi tenke oss nødrett, nødverge, offentlig myndighetsutøvelse og lovlig selvtukt. Dersom noen av de overnevnte grunner foreligger har man ikke rett til å utøve nødverge.¹³ Rettsstriden skal bedømmes objektivt. Dette vil si at ”en handling kan være rettsstridig, selv om angriperen ikke er noe å bebreide.”¹⁴ Som et eksempel kan man tenke seg et angrep fra en tilbakestående person, som ikke skjønner at hans handling er ulovlig. Angrepet trenger imidlertid ikke være rettet mot den som utøver nødvergehandlingen. Utøvelse av nødverge for å hjelpe en annen en fullt lovlig. Om man er vitne til at en annen person blir angrepet, kan man gripe inn og ha samme nødvergerett som den som blir angrepet. Man kan derfor si at nødverge er rettshåndhevelse.¹⁵

2.1.2 Avvergende forsvarshandling

Det kreves at nødvergehandlingen har til hensikt å avverge angrepet og at den er rettet mot angriperen. Det kan være et vidt spekter av handlinger. Noen av handlingene kan også tenkes å fylle gjerningsbeskrivelsen i et straffebud. Handlingen kan for eksempel være slag, spark, krokfot eller skyte med våpen.

---

¹¹ Anders Bratholm, *Strafferett og samfunn*, Oslo 1987 s. 143, heretter Bratholm, *Strafferett og samfunn*.

¹² Bratholm, *Strafferett og samfunn*, s. 144.

¹³ Andenæs, s. 163.

¹⁴ Bratholm, *Strafferett og samfunn* s. 140.

¹⁵ Andenæs, s. 161.

2.1.3 Formåls/ nødvendighetsregelen

Det kreves at forsvarshandlingen ikke går lenger enn nødvendig. Dette kan trekkes ut av lovteksten ved at forsvarshandlingen ikke må overgå det som ”fremstillede sig som fornødent.” Både handlingens tid og intensitet omfattes.¹⁶ Med dette menes det for eksempel at dersom det er mulig å flykte fremfor å foreta en nødvergehandling, vil ikke nødvendigheten av forsvar være tilstede. Augdahl har imidlertid uttalt at ”Flugt er det motsatte av forsvar, og til feighet er man ikke forpligtet.”¹⁷ Dette er en uttalelse som ikke kan være fullt ut gjeldende. I følge Rt. 1938 s. 828 vil det være avgjørende om valget av forsvar fremfor flukt var ”ubetinget utilbørlig”.¹⁸ Ut fra dette kan man si at Høyesterett mener det er tilfeller hvor det vil være uakseptabelt å velge en annen handling enn flukt. I vurderingen om hva som er nødvendig må man derfor også vurdere om forsvaret er nødvendig eller om man bør unnlate det. Man kan som eksempel tenke seg at B med sikkerhet vet at person A er på vei hjem til B for å skade han, men person B vet også at det er 15 minutter til A kommer frem. B har dermed anledning til å komme seg hjemmefra før A når frem. Dersom flukt ikke er et reelt alternativ må man vurdere hva som er tilstrekkelig som forsvarshandling. Om det holder at man slår med knyttneven kan man ikke skyte vedkommende med pistol. Det er videre på det rene at dersom angrepet er avverget opphører retten til forsvar. Med dette menes det at dersom det holder med et spark, så kan man ikke lovlig sparke flere ganger.¹⁹

2.1.4 Forsvarlighets/ tilbørlighetsregelen

Forsvarshandlingen må ikke være ”ubetinget utilbørlig”. Med dette menes det at den angrepne må foreta en etisk vurdering.²⁰ Dette handler ikke om tid eller intensitet, men om selve handlingen. Vurderingen har som ytterste konsekvens at nødvergehandlingen ikke kan utføres i det hele tatt. Med dette menes det at det kan oppstå tilfeller hvor konsekvensen av å forsvare seg medfører så stor skade eller så store konsekvenser at man er nødt å la være. Selv om de øvrige vilkår for nødverge er oppfylt kan utilbørlighetsvurderingen medføre at forsvarshandlingen blir straffbar. Den etiske avveiningen må foretas på grunnlag av hvem som angriper. Herunder siktes

---

¹⁶Andenæs, s. 166.

¹⁷ Per Augdahl, *Nødverge*, Kristiania og København 1920 s. 78, heretter Augdahl.

¹⁸ Andenæs, s. 167.

¹⁹ Andenæs, s. 166.

²⁰Andenæs, s. 166.

det til om angriperen er et barn, en sinnsyk person eller en voksen person.²¹ Som eksempel kan man tenke seg at det vil være stor forskjell dersom et barn på 12 år kommer stormende mot deg i raseri, enn om det var en voksen mann.

Når man vurderer tilbørligheten har man allerede kommet til at handlingen er nødvendig. Man må derfor vurdere selve angrepssituasjonen. 12-åringen kan være utrolig sterk, men i motsetning til om det var en voksen mann kan man benytte andre metoder for å stanse angrepet. Man kan på en måte si at tilbørlighetsregelen er plikten man har til å tenke to ganger på om handlingsalternativet man har valgt virkelig kan forsvares etisk. Skjønner den som angriper deg rekkevidden av handlingen han foretar? Styrkeforholdet mellom den som angriper er relevant både fysisk og intellektuelt. Angrepets farlighet, angriperens skyld og det angrepne rettsgodet må vurderes i forhold til hverandre. Forsvarshandlingens alvorlighetsgrad må ikke stå i misforhold til selve angrepet. Som eksempel kan vi tenke oss en person med svart belte i karate. Om han blir angrepet må han i tilbørlighetsvurderingen ta høyde for at han er overlegen i teknikk, og kan være i stand til å forsvare seg på en måte som ikke er tilbørlig. Her må alle muligheter vurderes, skal han slå tilbake eller har han andre muligheter for å avverge angrepet? Loven har tatt hensyn til at det etiske synet på hva som er forsvarlig kan variere ut fra forskjellige synspunkt. Loven har ”draget Omsorg for, at ingen normalt konstruert Person, der virkelig har handlet i god Tro, saaledes som han finder at kunne forsvare for sin egen Samvittighed, skal kunne udsættes for Tiltale og Fældelse.”²² Med dette forstår vi at dersom man etter sin etiske vurdering av situasjonen ikke har overskredet grensene for nødverge, skal man ikke straffes for sin forsvarshandling. I ”normalt konstruert person” ligger det nok en viss henvisning til bonus pater familias. Selv om den som forsvarer seg selv vurderer at dette er forsvarlig, kan det tenkes at dette er klart i strid med den allmenne oppfatning. Med dette menes det at det finnes et grenseområde hvor handlingen er straffri, men objektivt sett ulovlig.²³ Dersom handlingen er straffri etter nødvergeregelen er den dermed også lovlig, i motsetning til handlinger som er straffri etter reglene om overskridelse av nødverge.²⁴

---

²¹ Andenæs, s. 166.

²² Udkast til Almindelig borgelig Straffelov for Kongeriget Norge. II. Motiver. Udarbejdet af den ved kgl. Resolution af 14de November 1885 nedsatte kommisjon. Kristiania 1896 s. 86, heretter S.K.M.

²³ Andenæs, s. 167.

²⁴ Andenæs, s. 167.

2.2 Overskridelse av grensene for nødverge

Dersom forsvarshandlingen står i for stort misforhold til angrepet er grensene for nødverge overskredet. I utgangspunktet vil ikke forsvarshandlingen være straffri, men det er likevel bestemmelser i straffeloven som kan medføre at handlingen blir straffri eller at straffen kan settes ned. Dersom handlingen overskrider i intensitet, men ikke i tid vil straffeloven § 48 fjerde ledd kunne medføre straffrihet. Om handlingen overskrider grensene til nødverge i tid vil handlingen derimot være straffbar, men straffnedsettelse etter straffeloven § 56 vil kunne komme til anvendelse. Strl. § 42 omhandler tilfeller hvor forsvareren var i villfarelse.

2.2.1 Straffeloven § 48 fjerde ledd

I følge straffeloven § 48 fjerde ledd kan handlingen likevel være straffri dersom nødvergehandlingen overskrider grensene i intensitet. Som eksempel kan vi tenke oss om person A slår og sparker B, og B stanser angrepet ved å skyte og drepe A. For å kunne lede til frikjennelse må angrepet alene ha fremkalt en ”sinnsbevegelse” eller ”bestyrtelse”. Med sinnsbevegelse eller bestyrtelse menes blant annet sorg, sinne, frykt, hevnfølelse, panikk eller redsel. Det må være årsakssammenheng mellom overskridelsen og sinnsbevegelsen eller bestyrtelsen.²⁵ Dersom sinnsbevegelsen skyldes andre forhold kommer ikke bestemmelsen til anvendelse. I Rt. 1993 s. 1197 ble dette belyst av førstvoterende: ”At han brakte seg i en situasjon hvor hans dømmekraft på denne måten var redusert, må også ses i lys av de innbrudd han tidligere hadde vært utsatt for.”²⁶ I tilfeller hvor hevn er delmotiv kan handlingen dermed ikke føre til straffrihet.²⁷ Selv om handlingen er straffri er den likevel ikke lovlig. Med dette forstår vi at forsvarshandlingen kan møtes med nødverge og kan føre til erstatningsplikt. Avgjørelsen om nødvergehandlingen er straffri hører til skyldspørsmålet, jfr. Rt. 1977 s. 765.²⁸ Det er imidlertid viktig å merke seg at ved overskridelse kan retten frifinne. Hvis det ikke er overskridelse, skal retten frifinne.

---

²⁵ Matningsdal, *Karnov kommenterte lover* s. 59.

²⁶ Rt. 1993 s. 1197 (s. 1199), sitat fra førstvoterende.

²⁷ Finn Haugen, *Strafferett håndbok*, 2. Utgave, Oslo 2000 s. 69, heretter Haugen.

²⁸ Bratholm, *Strafferett og samfunn* s. 147.

2.2.2 Straffeloven § 56

I tilfeller hvor vilkårene i strl. § 48 fjerde ledd ikke er oppfylt, og overskridelsen av nødverge ikke bare skyldes en ”sinnsbevegelse” eller ”bestyrtelse”, vil man kunne supplere med strl. § 56 bokstav a. Vilkåret er imidlertid at handlingen har overskredet i intensitet, ikke i tid. Dersom vilkåret er oppfylt åpner bestemmelsen for at straffen kan nedsettes, men dette er ikke en automatisk plikt.²⁹

Dersom nødvergehandlingen derimot overskrides i tid vil strl. § 56 bokstav b kunne komme til anvendelse. Vilkåret som oppstilles er at handlingen må være utført i ”berettiget harme”. Ved vurderingen om harmen er berettiget må alvorlighetsgraden av forbrytelsen veies opp mot den forutgående krenkelsen. Dette vil si at om forbrytelsen er alvorlig kreves det mer av den forutgående krenkelsen for at harmen skal være berettiget, jfr. Rt. 1985 s. 437.³⁰ Dette er en generell provokasjonsbestemmelse som suppleres av de spesielle reglene i strl. §§ 127 annet ledd, 228 tredje ledd, 250 og 390 annet ledd.³¹

2.2.3 Straffeloven § 42

I følge straffeloven § 42 vil faktisk villfarelse medføre at straffen nedsettes eller bortfaller helt. Med dette menes det at dersom den som utførte forsvarshandlingen feilaktig tror han er utsatt for et angrep, eller feilvurderer faregraden av angrepet, er det vedkommendes oppfatning av situasjonen som er avgjørende for om han kan straffes. Om handlingen var rettmessig ut fra hans oppfatning av situasjonen kan vedkommende ikke straffes for forsettlig forbrytelse, jfr. Rt. 1977 s. 1327.³² Dersom han derimot har vist uaktsomhet i sin bedømmelse av situasjonen, kan vedkommende på den andre side straffes for dette jfr. straffeloven § 42 annet ledd.³³

---

²⁹ Haugen, s. 78.

³⁰ Andenæs, s. 442.

³¹ Magnus Matningsdal og Anders Bratholm, *Straffeloven kommentarutgave*, 2. utgave, Oslo 2003 s. 495, heretter Matningsdal og Bratholm, *Straffeloven kommentarutgave*.

³² Andenæs, s. 172.

³³ Andenæs, s. 172.

2.3 Preventiv nødverge

Vi har sett at loven åpner for nødverge i tilfeller hvor angrepet er påbegynt. Det må imidlertid merkes at den ikke utelukker at nødvergehandling kan benyttes før angrepet har inntruffet. Som eksempel kan man tenke seg at ”en bonde oppdager en tidligere straffet pyroman ved sin låve i en situasjon hvor alt tyder på at han forbereder en ildspåsettelse.”³⁴ I et slikt tilfelle må bonden ha rett til å gripe inn før det er for sent. Tilfellet ovenfor er av en karakter hvor det fremtidige angrepet er nært forestående og det ikke er vanskelig å konkludere med at faren er overhengende og svært sannsynlig. Det finnes imidlertid andre situasjoner hvor det fremtidige angrepet ikke er så åpenbart. I den videre fremstilling skal jeg forsøke å finne ut i hvilke tilfeller man kan benytte seg av preventiv nødverge, og hva som kreves av situasjonen.

3. Rettskildegrunlaget

I det følgende vil jeg ta for meg rettskildefaktorene for å finne ut hvilket grunnlag hver enkelt gir for å benytte preventiv nødverge. Herunder vil gå nærmere inn på loven, forarbeidene, en del rettspraksis, juridisk litteratur, reelle hensyn og utenlandsk rett.

3.1 Lovteksten

Lovteksten er vår høyeste rettskilde, og det er naturlig at man tar utgangspunkt i den når man skal finne svar på et rettsspørsmål. Tidligere var lovene mer spesifiserte, mens i dag finner vi mer generelle bestemmelser. Bakgrunnen for dette er at de skal omfatte mer generelt og skal vare i lengre tid. Videre blir lovene utformet med sikte på at staten bruker lover aktivt i styringen av samfunnet.³⁵ Derfor benytter nyere lover skjønnsbestemte ord og vendinger. Etter min mening har straffeloven § 48 en generell ordlyd. For å finne ut hva lovgiver har ment med bestemmelsen må vi derfor tolke den ut fra normal språklig forståelse.

---

³⁴ Bratholm, *Strafferett og samfunn* s. 140.

³⁵ Erik Boe, *Innføring i juss*, Oslo 2001 s. 224, heretter Boe.

I lovtteksten fremgår det at ved ”*Afvergelse af eller Forsvar mod*” et rettsstridig angrep kan nødverge benyttes. Med forsvar forstår vi at man beskytter seg mot en handling. Når det er tale om forsvar vil dette omhandle en situasjon hvor noe er påbegynt. Som eksempel kan man tenke seg en krigssituasjon hvor et land forsvarer seg mot fienden. Her er det naturlig at angrepet starter før forsvarshandlingen.

Med avvergelse menes det at man foretar en handling for å stanse et farlig eller truende angrep. Hendelsen trenger imidlertid ikke å være påbegynt, man kan også avverge en hendelse som man vet vil skje i fremtiden. Som eksempel kan man tenke seg A og B er på hyttetur på en hytte som er langt avsideliggende. A som er kjent for å være svært farlig og voldelig truer B med at han skal gi B rundjuling når han står opp neste morgen. Ordlyden åpner her for at preventiv nødverge lovlig kan gjennomføres.

Ettersom lovtteksten sier avvergelse ”eller” forsvar betyr dette at det er to alternative vilkår som oppstilles. Begrepene har til en viss grad ulikt innhold, men samtidig er de til en viss grad synonyme. Forskjellen på de to begrepene er at dersom man avverger et angrep så har man på en måte forsvart seg ved at man stanser man selve angrepet. Om man forsvarer seg så vil det si at man stanser angrepet, men benytter en forsvarshandling for å gjøre det. Man kan som eksempel tenke seg en person som sitter i et tre og ser en annen person sikter opp mot han med pil og bue. Dersom vedkommende klatrer ned fra treet vil man kunne si at han har avverget angrepet, men dersom vedkommende kaster et nett over den som står med pil og buen kan man si at han har utført en forsvarshandling. Med dette forstår vi at loven taler om flere alternative hendelsesforløp. Dette kan lede til at man kan tolke det slik at lovgiver har ment at nødverge også skal kunne benyttes preventivt.

Videre er det naturlig å se på hva loven mener med rettsstridig ”*Angreb*”. I bokmålsordboka er angrep definert som et voldelig forsøk på å slå eller skade noen.³⁶ Hvorvidt angrepet må være i gang, eller om det kan være et fremtidig angrep, er det imidlertid ikke mulig å tolke ut fra utsagnet alene. Dersom man ser det i sammenheng med ”*Afvergelse*” vil det etter normal forståelse inkludere fremtidige angrep.³⁷ Om lovgiver har ment at det er slik bestemmelsen skal

---

³⁶ Bokmålsordboka, *Definisjons- og rettskrivningsordbok*, 2. Utgave Oslo 1993, heretter Bokmålsordboka.

³⁷ Marianne Lie, ”Preventiv nødverge, Adgangen til nødverge mot fremtidige angrep i norsk rett”, *Avhandling ved Juridisk fakultet*, Oslo 2005 s. 11, heretter Lie.

tolkes finner jeg uklart. Etter min mening er det derfor nødvendig å se om andre rettskildefaktorer har noen avklaring på dette.

I følge lovteksten er avvergelsen eller forsvaret mot et rettsstridig angrep lovlig dersom det fremstiller seg som ”*fornødent*”. Med dette menes det at man bare kan gjøre det som er nødvendig.³⁸ Noen nærmere presisering kan vi ikke trekke ut ved tolkning av lovteksten. For å finne ut om avverging av et fremtidig angrep er nødvendig må vi undersøke hvordan begrepet tolkes i forarbeidene, domstolene og juridisk teori.³⁹

3.2 Forarbeider

Lovens forarbeider supplerer lovteksten. Med dette menes det at det ikke lar seg gjøre, og ikke er ønskelig å spesifisere lovteksten slik at den omfatter enhver situasjon, og enhver tolkningsmåte i ordlyden.⁴⁰ Dersom det er noe som fremstiller seg uklart i lovteksten kan man derfor gå til forarbeidene for å finne ut hva lovgiver har ment. Her kan man finne ut hvordan rettstilstanden var før loven trådte i kraft.⁴¹ Videre kan man finne formålet med loven, og hva lovens forfattere har ment med de enkelte bestemmelser. Etersom lovgiver er flere personer som kan ha ulike oppfatninger av problemstillingene som melder seg, vil dette medføre at forarbeidet stiller svakere enn lovteksten.⁴² Bakgrunnen for dette er at lovteksten er et samlet resultat av de ulike synspunkter og argumenter. Hvor mye vekt man skal tillegge forarbeidene må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Momenter som er av betydning vil være hvor gammel loven er og hvor grundig og hvor gjennomtenkt forarbeidene er. Slik rettstilstanden er i dag har vi en ny straffelov som er vedtatt, men ennå ikke trådt i kraft. Dette åpner for at det vil være sentralt å se på forarbeidene både til nåværende straffelov og den nye. Forarbeidene til den nye straffeloven vil være aktuell ettersom man kan anse den som etterarbeider på nåværende tidspunkt.⁴³ Man kan derfor se hvordan lovgiver i ettertid vurderer den gamle loven, og hvordan de ønsker regelen skal anvendes.

---

³⁸ Definisjonen er hentet fra Bokmålsordboka.

³⁹ Her må jeg si meg enig med Lies tolkning av lovteksten på s 11 i hennes avhandling.

⁴⁰ Boe, s. 232.

⁴¹ Eckhoff, s. 68.

⁴² Lie, s. 12.

⁴³ Lie, s. 13.

3.2.1 Forarbeidene til straffeloven av 1902

Da arbeidet med straffeloven startet ble det nedsatt en kommisjon som skulle fremsette et lovforslag. Straffelovkommisjonen av 1885 ønsket å åpne adgangen for fremtidige angrep i større utstrekning enn det som fremgikk av kriminalloven⁴⁴ fra 1842. I denne loven var det oppstilt et krav om at angrepet måtte være ”begyndt”, eller at det var gjort ”Forberedelse til, eller truet med, et saadant Angreb, at faren er overhængende”. Straffelovkommisjonens tolkning av dette var at angrepet måtte være umiddelbart forestående.⁴⁵ Kommisjonen uttalte i forbindelse med dette:

*”Det kan imidlertid ikke nægtes, at Tilfælde kan forekomme, hvor Nødverge maa tilstedes ogsaa overfor mere fremtidige Angreb, saasom hvor en Skibsfører er blevet vidende om en mellem Mannskabet truffen Aftale, der gaar ud paa at myrde ham, naar Skibet om nogle Dage kommer til et bestemt, dertil særlig skikket sted.”*⁴⁶

I en slik situasjon kan man ikke forvente at skipsføreren venter til angrepet er påbegynt før han forsøker å avverge det. I følge motivene er det avgjørende at handlingen ikke overgår det som er ”fornødent”. Hva som er fornødent vil variere etter hvor nært forestående angrepet er. I eksemplet som benyttes av straffelovkommisjonen er både tid, sted og alvorlighetsgrad for angrepet fastsatt, og muligheten for å få hjelp fra det offentlige må være svært vanskelig. Ut over dette eksemplet sier ikke motivene noe om hvor grensen går. Det er dermed et åpent spørsmål hvorvidt forsvar mot et angrep som ikke er påbegynt kan godtas dersom trusselen er mer generell.⁴⁷

3.2.2 Forarbeidene til ny straffelov

I den nye straffeloven har lovgiver i det vesentlige videreført det som fremgår av den gjeldende straffeloven. Det er i hovedsak språklige endringer og litt forenklede vurderingstemaer. Det som fremgår av nåværende straffelov § 48 første og annet ledd er videreført i den nye loven § 18 første ledd. Bestemmelsen lyder følgende:

---

⁴⁴ Lov 20. august 1842 om forbrytelser (kriminalloven).

⁴⁵ Jarl Borgvin Dørre, *Krav til nødssituasjonen ved preventivt nødverge*, Bergen 1998 s. 44, heretter Dørre.

⁴⁶ SKM s 86.

⁴⁷ Andenæs, s. 162.

”§ 18. Nødverge

En handling som ellers ville være straffbar, er lovlig når den

a) blir foretatt for å avverge et ulovlig angrep,

b) ikke går lenger enn nødvendig, og

c) ikke går åpenbart ut over hva som er forsvarlig under hensyn til hvor farlig angrepet er, hva slags interesse som angrepet krenker, og angriperens skyld.”⁴⁸

Det er bare bestemmelsens første ledd som blir gjengitt her ettersom det er den som har betydning for problemstillingen. Bestemmelsens annet ledd viderefører straffeloven § 48 tredje ledd, mens i tredje ledd videreføres en gjeldene ulovfestet rett, om at adgangen til å benytte nødverge mot offentlig myndighetsutøvelse blir snevrere. Ettersom disse bestemmelsene faller utenfor oppgaven vil jeg ikke gå nærmere inn på dette.

3.2.2.1 Preventiv nødverge

I Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)⁴⁹ fremgår det at den nye loven ikke stiller krav om at angrepet må være påbegynt eller umiddelart forestående. Begrepet ”avverge” er ment å omfatte både å hindre et fremtidig angrep, og å stanse et påbegynt angrep. Det som er avgjørende for lovligheten er om nødvergehandlingen er nødvendig. Her påpekes det at når et angrep ikke er påbegynt vil det være lettere å bruke andre metoder enn makt for å komme seg ut av situasjonen. Hvor tidlig nødvergehandlingen kan iverksettes beror på omstendighetene. Derfor må det foreligge en vurdering i hvert tilfelle. I denne sammenheng er det en rekke momenter ved angrepshandlingen og forsvarshandlingen som må vurderes.⁵⁰

Momenter som knytter seg til angrepet vil være sannsynligheten for at et fremtidig angrep inntreffer, og om det går an å forutse noe konkret tidspunkt og sted for angrepet. Hvor lang tid det vil gå før angrepet finner sted er relevant i vurderingen av hvilke handlingsalternativer den

---

⁴⁸ Lovteksten er direkte kopiert fra lovdata.

⁴⁹ Ot.prp. nr.90 (2003-2004), s. 419 flg.

⁵⁰ Momentene er hentet fra delutredning V, NOU 1992: 23 s. 96.

som forsvarer seg har. Slike handlingsalternativer er blant annet flukt, dersom det er en nærliggende og gjennomførbar løsning. Man vil nesten alltid måtte vurdere muligheten for å kontakte politiet, og hvorvidt det er realistisk at politiet rekker frem eller kan bidra til løsning gjennom rådgivning. Videre er det av betydning hvilken interesse angrepet rettes mot, hvor farlig angrepet er og hvor angrepet finner sted. Stedet for angrepet kan være avgjørende i forhold til å akseptere en nødvergehandling på et gitt tidspunkt, eksempelvis fordi det er åpenbart nytteløst å forsøke å kontakte politi eller naboer.

Momenter som knytter seg til forsvaret vil særlig være alvorlighetsgraden av det fryktede angrepet, og hvor alvorlig det er nærliggende å tro at følgene av forsvarshandlingen vil bli.

Det legges til grunn at det fryktede angrepets alvorlighetsgrad må vurderes i sammenheng med hvor alvorlige følgene av forsvarshandlingen vil bli. Dersom følgene av nødvergehandlingen er alvorlige vil det kreves at man venter så lenge som mulig før de iverksettes. Jo mer alvorlige følger, desto lenger må man vente med nødvergehandlingen.

Videre er det et krav om at handlingen ikke ”åpenbart” overgår det som er forsvarlig. Dette vil si at det skal mye til for at en nødvergehandling kan aksepteres i tilfeller hvor angrepet ikke er påbegynt. Det påpekes imidlertid at selv om den nye loven innskrenker grensene for hva som kan aksepteres, er det likevel slik at den som forsvarer seg skal ha godt rom for å vurdere hvorvidt angrepet er etisk forsvarlig.

Forarbeidene tar også opp en problemstilling vedrørende forberedelse mot et fremtidig angrep.⁵¹ Her nevnes utlegging av selvskudd og utplassering av farlige vakthunder som eksempel. Slike forhold må vurderes i hvert enkelt tilfelle, og det må foretas en samlet vurdering om slike tiltak er forsvarlige. Et moment som må vurderes er at det kan ramme uskyldige personer. Et annet moment er at forberedelsen kan medføre at forsvarshandlingen påfører betydelig mer skade enn det ville fremgå av angrepet. På bakgrunn av disse momentene mener straffelovkommissjonen at for eksempel utlegging av selvskudd vanskelig kan aksepteres som lovlig forberedelse mot et fremtidig angrep.

---

⁵¹ NOU 1992: 23 s. 97.

3.2.2.2 Den nye straffelovens betydning

Forarbeidene til den nye straffeloven er av stor betydning ettersom loven er vedtatt. Her ser vi hvordan lovgiver har ment at gjeldende rett skal være i fremtiden. Høyesterett har flere ganger vist at de ser an utviklingen i norsk rett når de skal avgjøre saker. I forbindelse med endringen av erstatningsreglene for uberettiget forfølgning var dette særlig fremtredende. I Rt. 2003 s. 251 iverksatte Høyesteretts kjæremålsutvalg i praksis de nye reglene ved kjennelse. Dette gjør at den nye straffeloven er særlig aktuell i denne sammenheng. Som vi senere vil se har forarbeidene og den nye loven lignende betydning. Om vi ser på rettspraksis fra de senere år kan vi se at retten allerede har begynt å innrette seg etter de nye reglene. Et godt eksempel har vi i Sykehusdrapsaken⁵² hvor tingretten bygde sin helhetsvurdering på om nødvergehandlingen var uberettiget utilbørlig på momentene i forarbeidene.⁵³ Som vi kan se ut fra praksis har den nye loven og dens forarbeider høy rettskildemessig vekt.

3.3 Rettspraksis

I tilfeller hvor loven og forarbeidene ikke gir veiledning på hvordan bestemmelsen skal tolkes kan rettspraksis ofte gi svar. Høyesterettspraksis er et sentralt område når straffebestemmelser skal tolkes.⁵⁴ Dersom Høyesterett tar stilling til et tolkningsspørsmål, vil denne tolkningen som oftest bli ansett som den sentrale rettskilde.⁵⁵ Dette vil si at Høyesterett har en rettskapende faktor i norsk rett. Hvor stor betydning rettspraksis har som rettskilde avhenger imidlertid av flere momenter. Det som er avgjørende er hvor gammel dommen er, om det er flere rettsavgjørelser som trekker i samme retning, om dommen var avsagt under dissens, og ikke minst hvilken instans som avsa dommen. Tingrettsdommer og lagmannsrettsdommer har generelt ikke stor rettskildemessig betydning. Bakgrunnen for dette er at underrettsdommer har ”sjelden samme kvalitet som en høyesterettsdom, de blir langt mindre kjent enn høyesterettsdommer, og de fører ikke samme grad av innrettelse som høyesterettsdommer gjør.”⁵⁶ Et annet problem er tilfeller hvor avgjørelsen faller på en jury. Her foreligger det ingen begrunnelse for avgjørelsen. Dette resulterer i at man ikke vet hvilket faktum eller rettslig syn avgjørelsen bygger på.⁵⁷

---

⁵² Nedenes tingrett dom 13. november 2003, sak nr. 03-00272 M.

⁵³ Lie, s. 17.

⁵⁴ Svein Slettan og Toril Marie Øie, *Forbrytelse og straff*, Oslo 2001 s. 42, heretter Slettan og Øie.

⁵⁵ Slettan og Øie s. 42.

⁵⁶ Boe, s. 259.

⁵⁷ Anders Bratholm, ”Juryen for fall”, *Lov og Rett*, 1990 s. 129-130 (s.129).

Underrettsdommer kan derimot brukes som en retningslinje dersom det oppstår uklarheter som dommene løser. Dersom det foreligger flere dommer som tar samme standpunkt vil dette styrke den rettskildemessige betydningen av avgjørelsen.

Det er først og fremst høyesterettspraksis som tillegges rettskildemessig betydning. Det er imidlertid få rettsavgjørelser hvor Høyesterett har vurdert preventiv nødverge. Bakgrunnen for dette er at Høyesterett bare tar opp saker hvor lovanvendelsen er uriktig.⁵⁸ Samt at dommen må være anket. Partene påvirker således til en viss grad hva Høyesterett prøver. I saker hvor lagrette har avgjort spørsmålet foreligger det som sagt ikke noen begrunnelse, og fagdommerens rettsbelæring protokollføres sjelden.⁵⁹ Dette betyr at man ikke kan overprøve en rettsanvendelse, når man ikke med sikkerhet vet hva retten har vurdert for å komme frem til sitt standpunkt. Det foreligger bare tre tilfeller⁶⁰ hvor Høyesterett har vurdert preventiv nødverge.⁶¹ I Rt. 1982 s. 1216 uttalte Høyesterett seg om preventiv nødverge i et obiter dictum:

”Jeg er heller ikke fremmed for at en handling kan ha karakteren av berettiget nødverge, selv om den ikke er svar på et akutt angrep, men på en situasjon som har bygget seg opp over lengre tid.”⁶²

Et obiter dictum vil si at Høyesterett uttaler seg om et spørsmål som ikke er avgjørende for resultatet i den konkrete sak. Den rettskildemessige betydningen av et obiter dictum er imidlertid usikker helt frem til Høyesterett selv bruker eller viser til uttalelsen ved en senere anledning. I dette tilfellet er uttalelsen vag og er så vidt jeg vet ikke benyttet i en senere anledning. Vi kan derfor bare se på dens betydning som et signal om at Høyesterett er åpen for at det kan være adgang til preventiv nødverge i visse situasjoner.

Avgjørelsen i Rt. 1995 s. 20 omhandler nødverge i tjenesten og faller utenfor grensene for min oppgave. Rt. 1996 s. 141 er derimot den eneste avgjørelsen som angår min problemstilling direkte. Denne kommer vi tilbake til under punkt 3.3 4.

---

⁵⁸ Lie, s. 19.

⁵⁹ Lie, s. 19.

⁶⁰ Rt. 1982 s. 1216, Rt. 1995 s. 20, Rt. 1996 s. 141.

⁶¹ Ingrid Berild Schjeide, ”I hvilken utstrekning er det adgang til å påberope seg retten til preventivt nødverge mot fremtidige angrep?” *Avhandling ved Juridisk fakultet*, Oslo 2007 s. 26, heretter Schjeide.

⁶² Rt. 1982 s. 1216 (s.1218), sitert førstvoterende.

I den videre fremstilling vil jeg se på flere avgjørelser som omhandler preventiv nødverge. Ettersom det bare foreligger en høyesterettsavgjørelse som er relevant i denne sammenheng, må jeg se på forskjellige avgjørelser som varierer i faktum og relevans. For ordens skyld har jeg satt dem i kronologisk rekkefølge. Mitt formål vil være å forsøke å finne ut hva retten i de ulike tilfellene krever av en situasjon hvor preventiv nødverge er benyttet, og på bakgrunn av dette se om man kan finne yttergrenser eller veiledning på hva som er gjeldende i en preventiv nødvergesituasjon etter rettspraksis.

3.3.2 Liv-saken⁶³

Saken omhandlet en kvinne som skjøt og drepte sin mann etter å ha blitt nedverdiget og mishandlet gjennom 18 års ekteskap. Tidligere på kvelden hadde hun blitt utsatt for en rekke voldshandlinger, men drapet ble utført etter at situasjonen hadde roet seg. Etter mannen hadde lagt seg tok kvinnen fram et haglegevær, og skjøt han i brystet på kloss hold. Mannen døde momentant. Kvinnen ble frikjent av lagretten på bakgrunn av nødverge, men kjennelsen ble satt til side av fagdommere. Den nye lagretten kom imidlertid også frem til frikjennelse, og denne avgjørelsen ble rettskraftig.⁶⁴

I denne saken var ikke problemet om det ville komme et ulovlig angrep, men på hvilket tidspunkt nødvergeretten begynner.⁶⁵ Aktor prosederte med at angrepet var avsluttet og mente hun var skyldig i forsettlig drap. Forsvareren mente angrepet ennå ikke var avsluttet. Han påpekte at etter angrepet på soverommet gikk Liv å la seg på stua, og da kom ektemannen inn og kommanderte henne inn på soverommet. Etter hennes tidligere erfaringer ville dette si at han kom til å voldta henne, og at på bakgrunn av dette var ikke angrepet over. Hennes forsvar var derfor hennes eneste utvei av situasjonen.⁶⁶

---

⁶³Eidsivating lagmannsrett 26.august 1982 og 4.mai 1983, straffesak nr. 47/1982.

⁶⁴ Informasjonen jeg har om saken har hovedsaklig kommet til min kunnskap gjennom Terje Helsingeng, *Frikjent*, Oslo/ Gjøvik 1983, heretter Helsingeng og Venil Katarina Schjetne, "Et liv i mishandling som ender med drap", *avhandling ved Juridisk fakultet*, Tromsø 1989, heretter Schjetne.

⁶⁵ Schjeide, s. 27.

⁶⁶ Helsingeng s. 134.

I rettsbelæringen ga lagmannen uttrykk for at Liv hadde overskredet grensene til nødvergebestemmelsen ved å benytte et så alvorlig forsvarsmiddel. Han uttalte i denne sammenheng:

”Det var ikke noe aktuelt angrep på gang da skuddet smalt.”⁶⁷

For å avgjøre hvorvidt det forelå et aktuelt angrep må derfor hele situasjonen settes i sammenheng.⁶⁸ Det første angrepet var foreløpig avsluttet, men ble gjenopptatt i det ektemannen kom på stuen og beordret henne tilbake til sengen. I den store sammenheng var det derfor et nytt angrep på gang i det hun tok beslutningen om å hente geværet og skyte sin mann. Det faktum at mannen sov i det hun avfyrte skuddet var noe kvinnen i ettertid fikk rede på.⁶⁹

Det som var av betydning var det videre angrepets farlighet, og om denne faren var konkretisert i det hun avfyrte skuddet.⁷⁰ Basert på kvinnens tidligere erfaring forelå risikoen for voldtekt og legemsbeskadigelse som en reell og nærliggende fare. Hun hadde opplevd lignende situasjoner før, og flere ganger hadde han tatt kvelertak på henne og klemt så lenge at hun nesten ikke overlevde. På bakgrunn av hennes erfaringer hadde hun ingen grunn til å forvente at dette ikke ville skje igjen. Det å flykte fra sin mann eller kontakte politiet var ikke reelle handlingsalternativer for Liv. Grunnen til dette var at hennes mann ved flere anledninger hadde truet både henne og dem som eventuelt hjalp henne. I tiden hun var separert bodde hun hos sin tante og onkel, og ektemannen truet med å sette fyr på huset deres dersom hun ikke flyttet hjem. Ved en senere anledning hadde han truet henne med at han skulle finne henne og sørge for at hun ble lam fra livet og ned dersom hun forlot han. Dette bidro til at hennes alternative handlinger ikke var reelle, og hennes forsvarshandling derfor måtte være å anse som hennes eneste utvei.

Etter at aktor hadde hørt tiltaltes forklaring og forklaringen fra politifolkene som var i retten ba han om ordet. Han klargjorde da at han hadde betvilt at alt tiltalte hadde fortalt om mishandling i

---

⁶⁷ Lagdommeren, sitert fra Helsingeng s. 136- 137.

⁶⁸ Schjeide, s. 29.

⁶⁹ Hendelsesforløpet er fra Schjetne.

⁷⁰ Dørre mener at faren for nytt angrep må være tilstrekkelig konkretisert, for nærmere redegjørelse se Dørre, s. 75 flg.

ekteskapet kunne være riktig. Etter å ha hørt både hennes og politimennenes forklaring trodde han imidlertid på det hun hadde sagt, og han frafalte de øvrige av sine vitner i saken.⁷¹

Ettersom dommen var avsagt av en jury og vi ikke har noen holdepunkter for å se hva retten bygde sitt grunnlag for frifinnelse på, kan dommen vanskelig ha noen særlig rettskildemessig betydning. Hvorvidt dommen var basert på juss eller om det var en ren benådning fra juryen var en stor diskusjon i forbindelse med denne saken. Det var flere kjente jurister som var med i debatten og mange kritiserte saken sterkt. Bratholm mente at frifinnelsen var et grensetilfelle, men at avgjørelsen kunne forenes med nødvergeparagrafen.⁷² Dette var noe Slettan var enig i. Andre var så sterkt i mot dommen at de kalte Liv morder. Noe som førte til at Bratholm og Slettan gjennom avisartikler gjorde oppmerksom på at det etter strl. § 249 nr. 4 a er straffbart å kritisere bevisbedømmelsen i en straffesak, slik at den som er frifunnet blir beskyldt for å være skyldig.⁷³ I ettertid skrev Tove Stang Dahl en kommentar til juryens frifinnelse.⁷⁴ Her påpekte hun den økte tendensen til fagdommerkontroll ved tilsidesettelse av juryens avgjørelse. I artikkelen påpekte hun at fagdommere har adgang til å sette juryens avgjørelse til side med hjemmel i straffeprosessloven⁷⁵ § 358, men at denne adgangen opprinnelig var ment til bruk i særskilte tilfeller. Hun mente at denne adgangen ble brukt for ofte, og at begrunnelsen for dette ikke var tilfredsstillende.

3.3.3 Verdal-saken⁷⁶

Saken omhandlet en 18 år gammel gutt som skjød og drepte sin far mens faren satt i stuen sammen med sine foreldre. Bakgrunnen for dette var at faren hadde tyrannisert familien gjennom flere år med både fysiske og psykiske overgrep. Tidligere på dagen hadde faren utøvet vold flere ganger og snakket nedverdiggende til familien, og spesielt mot den tiltalte 18 åringen. Han hadde forsøkt å løse situasjonen med å snakke med faren, men dette førte ikke frem. Resultatet var at han tok frem geværet og skjød faren gjennom dørsprekken til stuen. Han gjorde dette for å

---

⁷¹ Helsingeng, s. 128-129.

⁷² Schjeide, s. 31.

⁷³ Svein Slettan, "Privat dødsstraff- er det lov å ta liv i nødverge?", *Lov og Rett*, 1987 s. 594-610 (s. 595), heretter Slettan, *Lov og Rett* 1987.

⁷⁴ Tove Stang Dahl, "En kommentar til juryens frifinnelse i Eidsivating lagmannsrett 26. August 1982", *Hefte for kritisk juss*, 1982-83 s. 17-25 (s. 17 flg).

⁷⁵ Lov 22. mai 1981 nr. 23 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven/strpl.).

⁷⁶ Frostating lagmannsrett 12.juni 1986, straffesak nr. 26/1986.

forsvare seg og resten av familien mot fremtidige overgrep, og juryen frifant han på bakgrunn av nødverge.

Denne sakens likhetstrekk med Liv-saken var at familien gjennom flere år hadde vært utsatt for mishandling. ”I dette tilfellet hadde både gutten og moren på ulike måter forsøkt å få hjelp fra det sosiale støtteapparatet uten å lykkes. Grunnen til dette var at det var et delvis dårlig kommuniserende hjelpeapparat, men først og fremst fordi guttens far ikke bare skremte familien, men også profesjonelle fagfolk. Tidligere på drapskvelden hadde det vært flere uoverensstemmelser mellom faren og familien. Gutten oppfattet familiens situasjon som kritisk, og anså drapet som eneste utvei. Han gjorde dette på familiens vegne.”⁷⁷ I følge Ingrid Berild Schjeide la lagmannen opp til frifinnelse ved å si følgende: ”...*Til slutt så han kanskje ikke annet lys i mørket enn å drepe sin far.*”⁷⁸

I likhet med Liv-saken var også denne saken avgjort av en jury, og vi har derfor ingen holdepunkter for å se hva retten bygde sitt grunnlag for frifinnelse på. På bakgrunn av dette vil dommens rettskildemessige betydning være av mindre karakter.

3.3.4 Skredsmo-dommen (Rt. 1996 s. 141)

Saken omhandlet en gutt på 15 år som regelmessig hadde blitt mobbet av medelever over lengre tid. Som gjengjeldelse hadde han med seg en forskjærkniv på skolen som han brukte mot en av mobberne etter en episode i en gymtime. Medeleven ble stukket både i armen og i brystet. Spørsmålet var om gutten var berettiget til å benytte nødverge for å beskytte seg mot fremtidige mobbesituasjoner etter straffeloven § 48. Retten kom til at guttens handlinger var en klar overskridelse av grensene i bestemmelsen. Ettersom hans handlemåte også var basert på hevn og gjengjeldelse kunne heller ikke straffeloven § 48 fjerde ledd komme til anvendelse. Han ble dømt for overtredelse av straffeloven § 229 2. straffealternativ, med fengsel i syv måneder, hvorav 30 dager var ubetinget.

Ved behandlingen av lovanvendelsen uttalte Høyesterett:

---

⁷⁷ Schjetne, s. 16.

⁷⁸ Schjeide, s. 35.

”som bemerket av Herredsretten, må straffeloven § 48 om nødverge i prinsippet også kunne anvendes hvor det dreier seg om et fremtidig angrep, som ikke lar seg avverge på annen måte. Når det dreier seg om fremtidige angrep, vil imidlertid muligheten for å avverge det på annen måte enn ved nødvergehandlinger, vanligvis være større enn i en akutt angrepssituasjon, og det bør skje en streng vurdering av hvilke andre muligheter som foreligger.”⁷⁹

Det ble forstått slik at gutten hadde grunn til å frykte fremtidige angrep i form av ærekrenkelser og legemskrenkelser dersom det ikke ble gjort noe med situasjonen, og retten slo fast at det for så vidt forelå en situasjon hvor preventiv nødverge kunne være en mulighet for å avverge fremtidige angrep. Videre ble det vist til at gutten hadde andre muligheter for å løse situasjonen, og Høyesterett bemerket at en av mulighetene var å gå til sine foreldre for å få hjelp til å bli tatt ut av skolen. Vedrørende guttens handlingsvalg uttaler Høyesterett:

”Selv om det for domfelte skulle ha fortonet seg slik at knivangrepet på fornærmede var hans eneste mulighet for å komme ut av sin ulykkelige situasjon, dreier det seg om et så farlig middel fra hans side at det foreligger en klar overskridelse av grensene for nødverge. Jeg viser til beskrivelsen av de skader fornærmede ble påført. Knivstikk i brystregionen kan meget lett få fatale følger.”⁸⁰

På bakgrunn av dette gikk retten inn på straffeloven § 48 fjerde ledd for å vurdere hvorvidt det kom til anvendelse. Høyesterett uttalte:

”Bestemmelsen kommer bare til anvendelse dersom overskridelsen av nødvergeretten alene har funnet sted på grunn av en ved angrepet voldt sinnsbevegelse eller bestyrtelse.”⁸¹

Retten kom til at det ikke bare forelå avvergelse av fremtidige angrep bak guttens handlemåte, men også et ønske om hevn og gjengivelse på bakgrunn av hans tidligere opplevelser. Det ble dermed fastslått at straffeloven § 48 ikke kom til anvendelse.

---

⁷⁹ Rt. 1996 s. 141 (s. 142), sitert førstvoterende.

⁸⁰ Rt. 1996 s. 141 (s. 142), sitert førstvoterende.

⁸¹ Rt. 1996 s. 141 (s. 143), sitert førstvoterende.

Dommens rettskildemessige vekt er av stor betydning ettersom det er den eneste høyesterettsavgjørelse vi har om preventiv nødverge. Det faktum at dommen ikke er for gammel taler for at dette også tillegges den større rettskildemessige betydning enn om den var eldre. Dommen var avsagt under dissens på 3-2, men dissensen gjaldt imidlertid straffeutmålingen og ikke selve lovanvendelsen. Bakgrunnen for at det var uenighet her var guttens alder. Slik jeg forstår det bidrar dommen rettskildemessig til å slå fast at det i visse tilfeller er åpning for å forsvare seg mot fremtidige angrep. Etter min mening setter den også grenser ved at det er et strengt krav om at alle handlingsalternativer må vurderes. Dersom man har andre alternativer er man pålagt å velge alternativet som utgjør minst harme, slik det fremgår av bestemmelsen. I tillegg kommer at en ved preventivt nødverge presumptivt har bedre tid til å foreta vurderingen.

De linjer høyesterett stiller opp er underrettene i stor grad bundet av, og at denne saken har hatt betydning i ettertid kan vi se ved å gå inn på andre avgjørelser i den senere tid. Både Hammerfestsaken og Sykehusdrap-saken, som vi kommer nærmere tilbake til under punkt 3.3.5 og 3.3.6, har innrettet seg etter de retningslinjer som ble satt opp i denne saken. Selv om sakenes faktum er ulike er det de generelle retningslinjene som er fulgt.

3.3.5 Hammerfestsaken (RG 2002 s. 1450)

Saken omhandlet en 37 år gammel kvinne som gjennom flere år hadde blitt utsatt for trusler og vold fra sin tidligere samboer. Samboerskapet hadde opphørt fire år tidligere, men voldsbruken fortsatte. En dag ba hun ham komme bortover med sprit til henne. Han gjorde dette, men tok også med seg et gevær. Han fortalte at de skulle på jakt. De drakk, og til slutt sovnet han på hennes sofa. Kvinnen tenkte tilbake på alle voldsepisoder og trusler han hadde utsatt henne for, og skjøt han. På gjerningstidspunktet hadde hun en åpenbar og adekvat redsel. Retten kom imidlertid til at nødvergebestemmelsen ikke kom til anvendelse. Hun ble dømt for overtredelse av straffeloven § 233 første ledd, med en straff på 7 år fengsel.

Retten kom til at de objektive vilkår for straff forelå. Det ble derfor tatt stilling til om det forelå straffri nødverge. Retten viste til Rt. 1996 s. 141 hvor Høyesterett bemerket at straffeloven § 48 om nødverge i prinsippet også kan anvendes i tilfeller hvor det dreier seg om et fremtidig angrep, så fremt dette angrepet ikke kunne avverges på en annen måte. Det ble imidlertid påpekt at i slike situasjoner er muligheten for å velge handlingsalternativer vanligvis større enn dersom angrepet

er akutt, og i denne sammenheng foreligger det en plikt til å vurdere andre handlingsalternativer. Det ble videre bemerket at det som er avgjørende for nødvendighetsvurderingen er hva en alminnelig og fornuftig person i tilsvarende situasjon ville ha fremstilt seg som nødvendig på daværende tidspunkt. Retten kom til at tiltalte på daværende tidspunkt hadde vært i en tilstand av åpenbar og adekvat frykt. Det var imidlertid tvil om denne frykten alene var basert på redsel for ny voldsbruk som kunne true hennes liv, eller om det forelå noe motiv for gjengjeldelse for hva han hadde utsatt henne for. Retten fant det ikke nødvendig å ta stilling til om handlingen alene ble utført for å hindre fremtidig vold fra den tidligere samboeren, fordi etter rettens mening gikk forsvarshandlingen lenger enn det som var nødvendig, og ut fra situasjonen måtte den ansees som ubetinget utilbørlig. Det ble bemerket at selv om det er omstendighetene slik de ble oppfattet av den angrepne i handlingsøyeblikket som må ligge til grunn for om handlingen er etisk forsvarlig eller ikke, var det etter rettens syn verken etisk berettiget eller nødvendig å skyte avdøde. Det ble lagt vekt på sakens faktum at tiltalte tidligere hadde vært utsatt for vold, men siden hadde kommet seg ut av det, og på nåværende tidspunkt hadde ny samboer. Retten konkluderte med at avdøde ikke syntes å ha oppført seg truende ovenfor tiltalte etter hun fikk ny samboer, og at situasjonens faregrad var betydelig mindre for fremtidige angrep. Det ble også bemerket at et nærliggende handlingsalternativ denne aktuelle kvelden var å reise tilbake til sin samboer.

Saken ble videre sammenlignet med Liv- og Verdal-saken. Motsetningsforholdet var at i disse to sakene hadde voldsbruken vært betraktelig større og mer nærliggende i tid, og flukt var et alternativ som ikke var reelt.

Straffeloven § 48 fjerde ledd ble også tatt med i vurderingen, men retten kom til at tiltaltes handling ut fra hennes egen forklaring bar preg av gjengjeldelse. Videre kunne ikke retten se noen årsakssammenheng mellom overskridelsen og redselen. Med disse momenter tatt i betraktning kom retten til at tiltalte ikke kunne frikjennes på bakgrunn av nødverge.

Den rettskildemessige betydningen av dommen er svært lav fordi den ble avsagt av en tingrett, men dette utelukker ikke at man kan benytte den til veiledning i en senere sak. Retten tok opp både grenser for tidsmomentet og hva som kreves av faregraden, samt det ble påpekt at det kreves mye for å ta et menneskeliv. Her bemerket retten: ”Menneskelivet er vårt mest

ukrenkelige rettsgode, og det kan bare være lovlig å ta liv når alle andre veier er stengt.⁸² I denne saken mente retten at dette ikke var tilfelle ettersom tiltalte hadde en fluktmulighet.

3.3.6 Sykehusdrap-saken (LA-2003-19998)

En familiefar ble drept av sine barn på 15, 17 og 19 år under et sykehusopphold. Han døde av forblødningene som var følge av flere knivstikk. Forhistorien var at han gjennom mange år hadde utsatt sin familie for trusler, grov vold, streng overvåkning og kontroll. Han misbrukte sin eldste datter seksuelt jevnlig i flere år, og han truet med å drepe resten av familien dersom hun røpet de seksuelle overgrepene til noen. Datteren på 17 år hadde han begynt å drive utuktig omgang med i den siste tiden. I Nedenes tingrett 13. november 2003⁸³ ble alle frikjent på bakgrunn av preventiv nødverge, men statsadvokatene anket saken til Agder lagmannsrett.⁸⁴ Her ble det lagt ned påstand om forsettlig drap. Barna ble dømt for overtredelse av straffeloven § 233 første og annet ledd, for overlagt drap. De ble idømt en straff på betinget fengsel i 3 år, betinget fengsel i 4 år og fengsel i 6 år, hvorav 5 år var betinget.

Under behandlingen i Nedenes tingrett ble spørsmålet om nødverge behandlet, og de forankret sine holdepunkter etter juridisk teori og rettspraksis. Herunder viste de til Rt. 1996 s. 141, og bemerket at det etter Høyesteretts syn foreligger en viss adgang til preventiv nødverge, dersom det ikke foreligger andre handlingsalternativer. Retten kom til at hele familien fryktet for sitt liv, og drapet var utført i den hensikt å forsvare seg mot det fremtidige angrepet. Når det gjaldt nødvendighetsregelen kom retten til at det var usikkert hvorvidt det var nødvendig å drepe, men bemerket imidlertid at det var det som fremstilte seg som nødvendig for de tiltalte på gjerningstidspunktet som var avgjørende. Slik retten forsto det kunne det være grunn til å tro at faren skjønnte at han var i ferd med å miste kontroll, og at han var i ferd med å bli avslørt for de seksuelle overgrepene. Hvert familiemedlem ble vurdert for seg med tanke på nødvendigheten av forsvarshandlingen, og retten kom til at drapet fremsto som nødvendig for hele familien, for å verge seg mot fremtidige angrep. Ved vurderingen av om handlingen var ubetinget utilbørlig kom retten etter en samlet vurdering til at den ikke var det. Bakgrunnen for dette var familiens

---

⁸² RG 1420 s. 1450 (s. 1456), sitert førstvoterende.

⁸³ Nedenes tingrett dom 13. november 2003, sak nr. 03-00272 M.

⁸⁴ Agder lagmannsretts dom, LA-2003-19998.

ekstreme livsforhold og trusselen som forelå på gjerningstidspunktet. Retten kom enstemmig til at hele familien ble frifunnet på bakgrunn av nødverge.

Saken ble som nevnt anket til Agder lagmannsrett. Her ble imidlertid overlatt drap vurdert av retten. Retten bemerket at de tiltalte hadde anledning til å ta kontakt med politiet, men at de vurderte situasjonen som usikker i forhold til hvor mye hjelp de kunne få. Et annet alternativ var imidlertid å reise vekk i den tiden avdøde var innlagt på sykehus. Dette kunne de ha gjort uten at han kunne ha stanset dette. Retten kom til at familiens felles beslutning om drap og gjennomføringen av dette pekte i retning av et fast og sterkt forsett. Det ble lagt til grunn at de tiltalte hadde vært i en nødvergelignende situasjon, men at deres handling overskred det som var nødvendig. Det ble imidlertid bemerket at familien handlet i berettiget harme jfr. straffeloven § 56 første ledd bokstav b. Allmennprevensjon og hensynet til den alminnelige rettsoppfatning fikk sentral betydning ved lagmannsrettens vurderinger, og retten dømte alle barna for overtredelse av straffeloven § 233 første og annet ledd.

Dommens rettskildemessige betydning vil ikke være så veldig stor. Men i likhet med Hammerfestsaken kan avgjørelsen benyttes som veiledning i en senere sak. Om man ser på lagmannrettsavgjørelsen taler den for at ved preventiv nødverge er det strenge krav til at alle mulige løsninger må vurderes, og at man må velge den løsning som medfører minst harme.

3.3.6.1 Forskjellen mellom Sykehusdrap-saken og Liv-saken

Forskjellen mellom denne saken og Liv-saken er at i Liv-saken var forsvarshandlingen ikke planlagt. Hun hadde akkurat blitt utsatt for et angrep, og det virket som at angrepet på en måte ikke var avsluttet ettersom hun unngikk voldtekt ved å si at hun måtte på do. I dette tilfellet var det stor sannsynlighet for at angrepet kom til å fortsette så snart hun hadde lagt seg. Hennes tid til å vurdere sine handlinger var derfor svært begrenset. Ettersom hun ved flere tilfeller tidligere hadde tatt kvelertak på henne til hun nesten døde hadde hun ingen garanti for at dette ikke ville skje igjen, og eventuelt når dette ville skje. Slik som det gikk frem av boken Frikjent hadde hun ingen planer om å drepe sin ektemann, men slik situasjonen forholdt seg var dette handlingen som ble gjennomført. I Sykehusdrap-saken var imidlertid angriperen innlagt på sykehus, og det var derfor ikke like nærliggende fare for at han kom til å gjennomføre sine trusler, sammenlignet med Liv-saken. Familien hadde tid til å diskutere sine handlingsalternativer, og de kunne valgt

andre alternativer for å løse situasjonen. I Liv-saken hadde hun uttrykkelig fått beskjed om at om hun reiste fra han ville han finne henne eller sende andre etter henne og sørge for at ingen annen ville se på henne. Slik jeg forstår det ville lagmannsretten i Sykehusdrap-saken påse at allmennheten ikke skulle få inntrykk av at dersom man befinner seg i en uutholdelig situasjon så kan man komme seg ut av dette ved å drepe angriperen. Jeg vil tro at de ønsket å sende ut et signal på at dersom man befinner seg i en slik situasjon må man vurdere alle handlingsalternativer, og velge det som utgjør minst harme.

3.3.7 Oppsummering av rettspraksis

Rettspraksis viser oss at når man tar stilling til om en forsvarshandling kan godtas som preventiv nødverge har det stor betydning hvilket handlingsalternativ som ble valgt. Herunder er det også et viktig moment at andre handlingsalternativer enten er forsøkt eller er nøye vurdert. Høyesterett har selv uttalt at preventiv nødverge i prinsippet kan benyttes for avverging av et fremtidig angrep, og ut fra dette må vi forstå at utstrekningen for dette ikke er stor. Uttalelsen er vag, men man kan i alle fall trekke en slutning om at det ikke utelukkes at preventiv nødverge kan anvendes som en straffrihetsgrunn. Betydningen av rettspraksis er stor, i alle fall når det gjelder Skredsmo-dommen. Som vi har sett ovenfor trekkes tidligere rettsavgjørelser inn når retten vurderer en ny sak, og en høyesterettsavgjørelse medfører at tingsretter og lagmannsretter er svært forsiktig med å komme til en vurdering som trekker i motsatt retning. Når det gjelder Liv- og Verdal-saken vil det derimot måtte sies at betydningen er av mindre karakter. Bakgrunnen for dette er at det ikke er begrunnede avgjørelser, og et annet moment er at sakenes utfall har vært sterkt omdiskutert i ettertid. Hammerfestsakens rettslige betydning er ikke stor, men man kan bruke avgjørelsen som et eksempel på at retten tar tidligere rettsavgjørelser i betraktning når en sak skal avgjøres. Videre kan man benytte dommen veiledende på et senere tidspunkt ettersom det ble vurdert både grenser for tidsmomentet og hva som kreves av faregraden, samt det ble påpekt at det kreves mye for å ta et menneskeliv.

3.4 Juridisk litteratur

Juridisk teori har samme posisjon i strafferetten som på andre rettsområder. Som rettskildefaktor har juridisk litteratur liten vekt, men likevel har den stor innflytelse i rettslivet.⁸⁵ Juridisk litteratur medfører ikke at man må følge det som forfatteren mener er den riktige løsning. Når det dreier seg om et spørsmål som det ikke er klare oppfatninger på, legger imidlertid jurister ofte vekt på standpunkter de finner i teorien.⁸⁶ Selv om ingen er bundet til forfatterens mening kan både dommere, lovgivere og andre la seg influere av holdepunktene. Dette kan være på bakgrunn av at forfatteren er anerkjent, eller hans argumentasjon virker overbevisende, eller at han fremlegger materiale som man ellers ikke hadde funnet frem til.⁸⁷

Oppfatningen av om preventiv nødverge er tillatt og i hvilken grad er sterkt omdiskutert i juridisk teori. Herunder er det også uenighet hva som eventuelt gir grunnlag for preventiv nødverge etter straffeloven § 48. I utformingen av den nye straffeloven fra 2005 ble det blant annet lagt vekt på hvordan juridisk teori tolker den nåværende bestemmelsen i straffeloven § 48.⁸⁸ Her har de tatt i betraktning flere forfatteres synspunkter. Etersom synspunktene er inntatt i forarbeidene vil de kunne spille inn ved tolkning og praktisering av lovbestemmelsen. I det følgende vil jeg ta for meg synspunkter som ble vurdert i forarbeidene til den nye straffeloven samt synspunkter fra andre sentrale forfattere. Det synes å være enighet om at man kan utøve forsvar mot et fremtidig angrep, men det er uenighet i hvordan man formulerer seg. Kerschow og Hagerup ser ut til å ha de strengeste synspunktene.

Kerschow mener at angrepet må være nært forestående slik at det kan betegnes som et virkelig angrep. Han mener imidlertid at forberedelse til et angrep også kan være av slik art at det må ansees som en del av angrepet. For å illustrere dette benytter han eksemplet om skipsføreren som ble lagt frem i forarbeidene til straffeloven.⁸⁹

Hagerup er av lignende oppfatning som Kerschow, han mener at det er uttrykket ”angreb” som etter lovens forstand åpner for at preventiv nødverge er tillatt. Herunder har han satt en begrensning om at *”der maa foreligge en handling, som tydelig bærer præg af at være rettet*

---

⁸⁵ Eckhoff, s. 270.

⁸⁶ Slettan og Øie, s. 43.

⁸⁷ Eckhoff, s. 270.

⁸⁸ NOU 1992: 23 s. 94 flg.

⁸⁹ NOU 1992: 23 s. 95.

mod visse retsgoder.”⁹⁰ Han mener videre at angrepet må være aktuelt for at nødverge skal kunne benyttes. Dersom det bare er på grunnlag av frykt for et fremtidig angrep vedkommende forsvarer seg er dette ikke et lovlig handlingsalternativ.⁹¹

Augdahl mener derimot at det ikke i enhver situasjon kan stilles krav til om angrepet er aktuelt.⁹² Han belyser dette med et eksempel hvor B sitter lammet i sin stol når han får beskjed av person A at han skal drepe hans sønn når sønnen kommer hjem. A er en person som ikke spøker, og med tanke på hans fortid er det ikke tvil om at han vil gjøre det. Dersom B ikke har noen mulighet å få tak i hjelp eller advart sin sønn før A utfører sin handling, må han ha rett til å skyte A med en kule i pannen. Dersom sønnen kommer hjem hvert øyeblikk eller om en dag vil man måtte anse kravet om aktualitet som oppfylt. Dersom sønnen derimot kommer hjem om en uke eller 14 dager er det imidlertid ikke like aktuelt at angrepet inntreffer, i følge Augdahl. Jo mindre aktualitet, desto mer mulig å løse saken uten en forsvarshandling. Augdahl belyser videre med at B kanskje befinner seg på en fjellgård alene med person A, og det er en årstid hvor andre folk ikke kommer dit. I en slik situasjon mener Augdahl at person B ikke skal være nødt til å folde hendene og vente på at tidspunktet for angrepet nærmer seg, før han kan ta i bruk metoder for å unngå at sønnen blir drept.⁹³

Bratholm har en lignende oppfatning som Augdahl om at det kan forekomme situasjoner hvor angrepet ikke har begynt, men dersom man venter til angrepet faktisk er påbegynt kan det være for sent. Han belyser dette med følgende eksempel: *”En bonde oppdager en tidligere straffet pyroman ved sin låve i en situasjon hvor alt tyder på at han forbereder en ildspåsettelse. Bonden må kunne gripe inn ovenfor det rettsstridende angrepet, selv om det bare foreligger en straffri forberedelse; pyromanen er ikke kommet til at det foreligger forsøk på ildspåsettelse, jfr. § 49, 1 ledd. Hvis bonden skulle vente til det forelå straffbart forsøk, ville det kanskje være for sent å gripe avvergende inn.”*⁹⁴ Ut fra dette er min fortolkning at Bratholm mener at adgangen til preventiv nødverge kommer fra lovens benyttelse av ordet ”angreb”, men at angrepet ikke nødvendigvis må være påbegynt eller gjennomført. Det virker ikke som om Augdahl og Bratholm er så veldig uenige, men at de legger litt ulikt i begrepet ”angrep”. Hvis forberedelse til

---

⁹⁰ NOU 1992: 23 s. 94.

⁹¹ NOU 1992: 23 s. 95.

⁹² NOU 1992: 23 s. 95.

⁹³ Augdahl, s. 58.

⁹⁴ Bratholm, *Strafferett og samfunn*, s. 140.

angrepet vurderes som en del av angrepet, har man i realiteten akseptert preventivt nødverge. Dersom angriperen ikke en gang har begynt forberedelsene, er det jo vanskelig å tenke seg at forsvareren kan være sikker nok til at det kan gi grunnlag for en frifinnelse. Det eneste praktiske unntaket er drap etter langvarig mishandling slik som for eksempel Liv-saken. Det kan imidlertid spørres om det er jus eller benådning av jury. I denne sammenheng har de to teoretikerne brukt to vidt forskjellige eksempler som ikke er sammenlignbare. I det ene tilfellet går det på liv, men i det andre tilfellet en eiendel. Derfor kan det være litt vanskelig å se hvorvidt de mener det samme. Man kan i alle fall trekke en slutning om at de begge mener at det er avgjørende hvor mye som gjenstår før det er for sent å foreta en handling. Trusselens alvorlighetsgrad kan også være avgjørende.

Skeie⁹⁵ og Andenæs har tilsvarende oppfatning. Skeie mener at dersom man får kunnskap om at noen planlegger å angripe så snart de får anledning, vil retten til forsvar inntre straks. Andenæs hevder at ettersom gjeldende straffelov ikke videreførte kravet fra kriminalloven, om at angrepet skal være ”påbegynt” eller ”overhengende”, vil dette si at lovgiver mente at nødverge også skulle kunne benyttes ved mer fremtidige angrep.⁹⁶ Han mener at det som er avgjørende er at handlingen ikke går ut over det som er ”fornødent”. Han henviser videre til eksemplet fra forarbeidene om skipsføreren, og påpeker at det her var konkretisert både tid og sted for handlingen. I situasjoner hvor truslene er mer generelle mener han at retten til preventiv nødverge er et åpent spørsmål.⁹⁷

Slettan mener at angrepet ikke trenger å være aktuelt eller nært forestående for at retten til nødverge skal foreligge. Han mener videre at det ikke er holdepunkter hverken i lov eller forarbeider for å hevde at angrepet skal være nært forestående eller aktuelt, slik som Kerschow og Hagerup mener.⁹⁸ Det er heller i nødvendighetsregelen, lovens tredje hovedvilkår, at det åpnes for retten til preventiv nødverge. Hvor tidlig man kan iverksette handlingen må vurderes etter den konkrete situasjon.⁹⁹

---

⁹⁵ NOU 1992: 23 s. 95.

⁹⁶ Andenæs, s. 162.

⁹⁷ Andenæs, s. 162.

⁹⁸ Slettan, *Lov og Rett* 1987, s. 600.

⁹⁹ Slettan, *Lov og Rett* 1987, s. 601.

3.5 Reelle hensyn

Ved vurderingen om det er adgang til preventiv nødverge vil reelle hensyn være et moment ved tolkningen. Reelle hensyn er en vurdering man må ta for å finne ut om resultatet er hensiktsmessig, rimelig og rettferdig. Hvor mye hensynene skal vektlegges vil variere med hvor detaljert lovgiver har vært ved utformingen av lovteksten. I tilfeller hvor lovgiver ikke har utformet loven detaljert, vil reelle hensyn telle mer enn i tilfeller hvor reelle hensyn er en selvstendig rettskildefaktor.¹⁰⁰ Det er særlig to hensyn man må vurdere mot hverandre når det omhandler preventiv nødverge. Det ene er hensynet til den som risikerer å bli angrepet og det andre er hensynet til angriperen. Videre må man ta stilling til prevensjonshensynet. Man må tenke på hvilke signaler man gir til offentligheten og den som utfører forsvarshandlingen. Herunder siktes det til allmennprevensjon og individualprevensjon. Hvilket signal ønsker man å sende ut dersom f.eks. en person befinner seg i en situasjon med langvarig og regelmessig mishandling og vold? Hva kan aksepteres at vedkommende gjør for å komme seg ut av situasjonen? Kan vedkommendes handlinger aksepteres på likt grunnlag med det som aksepteres for en person som forsvarer seg mot et påbegynt og akutt angrep?

3.5.1 Hensynet til den som risikerer å bli angrepet

Ved et ulovlig angrep ville det være urimelig dersom det ikke var lovlig å forsvare seg. Dette er noe som ligger i menneskets natur.¹⁰¹ Også i tilfeller hvor et angrep ennå ikke er påbegynt kan det foreligge situasjoner hvor det hverken er tid eller mulighet å få hjelp av politiet. Her kan det tenkes flere situasjoner. En situasjon vil være en person som opplever mishandling regelmessig, slik som for eksempel Liv- og Verdal-saken ovenfor. Her var faren for angrep overhengende til enhver tid. Et annet eksempel finner vi i forarbeidene til straffeloven. En skipsfører finner ut at mannskapet har tenkt å myrde han når de kommer til et bestemt sted.¹⁰² Disse eksemplene illustrerer tilfeller hvor den som risikerer å bli angrepet vanskelig kan få hjelp fra omverdenen. Videre vil det være betraktelig mer risikofylt, og kanskje ikke mulig å forsvare seg dersom vedkommende måtte vente til angrepet var påbegynt.

---

¹⁰⁰ Lie, s. 30.

¹⁰¹ Dørre, s. 22.

¹⁰² SKM, s. 86.

Et annet moment vil være at den som forsvare seg burde få rom til å forsvare seg slik vedkommende finner det nødvendig i handlingsøyeblikket. Dersom en person befinner seg i en sårbar situasjon hvor vedkommende vet at angrepet vil skje i fremtiden også må bekymre seg for ikke å overskride grensene av lovligheten, kan dette fremstå som en urimelig belastning. I verste fall kan det føre til at vedkommende i den frykt vegrer seg mot forsvar. Det foreligger et prinsipp om at rett ikke skal trenge å vike for urett, og dette prinsippet må også ha betydning ved preventiv nødverge.¹⁰³

3.5.2 Hensynet til angriperen

Loven har gitt angriperen en viss beskyttelse ved at det kreves et rettsstridig angrep, at forsvarshandlingen ikke går lenger enn nødvendig og at den ikke er ubetinget utilbørlig. Dersom noen har planer om å utføre en ulovlig handling mot andre, kan vedkommende ikke forvente at den andre personen skal la dette skje. Den som planlegger angrepet må derfor godta at han har lavere beskyttelse på grunn av angrepet enn man ellers har i samfunnet.

Når en forsvarshandling utføres i forkant av angrepet, er det lettere å finne en utvei som ikke har så alvorlige følger for angriperen, i motsetning til om angrepet var påbegynt. Dette er fordi den truede da har fått bedre tid til å vurdere sine handlingsalternativer. Han har i alle fall reagert på en situasjon som måtte komme, før den kom, og kanskje rukket å slå noen i svime isteden for å knivstikke. Dette er noe som taler for at preventiv nødverge bør tillates.

Det er imidlertid en fare ved fremtidige angrep at personen som forsvare seg feilbedømmer situasjonen. Her kan det være feilbedømmelse av faregraden eller hvem som angriper. Vi kan se på eksemplet fra forarbeidene om sjøkapteinen som finner ut at mannskapet på skipet planlegger å drepe han. Her kan det være flere personer som planlegger mordet, men det trenger ikke omhandle hele mannskapet. Det er dermed en sannsynlighet for at flere i mannskapet er uskyldig uvitende om angrepet som planlegges. Sjansen for at kapteinens forsvarshandling går utover en uskyldig i mannskapet er da til stede. Jo lenger frem i tid angrepet ligger desto større er faren for at situasjonen blir feilvurdert. Herunder vil også sannsynligheten for at angrepet faktisk skal skje være mindre jo lengre frem i tid angrepet antas å komme. Dørre mener at skillet mellom rett og

---

¹⁰³ Andenæs, s. 66.

urett er så vagt at den som føler seg truet kanskje starter forsvarshandlingen før den truende har bestemt seg for om han faktisk skal gjennomføre angrepet. Han mener det må være mer betryggende at adgangen til preventivt nødverge begrenses til de tilfellene hvor angrepet er mer nærstående.¹⁰⁴ Dette er noe jeg må si meg enig i. Ved at forsvarshandlingen begrenses til et nært forestående angrep kan man sikre seg at det ikke foreligger noen misforståelse i forhold til gjerningsmann, alvorlighetsgrad og om angrepet faktisk vil skje.

3.5.3 Prevensjonshensynene

3.5.3.1 Individualprevensjon

Formålet med individualprevensjon er å forebygge at den det reageres mot skal begå nye straffbare handlinger. Nødvergehandlinger er imidlertid lovens unntak for ikke å straffe for ellers ulovlige handlinger. Dette benyttes i situasjoner som er unike. Med dette menes det at en person som befinner seg i en nødvergesituasjon til en viss grad kan benytte seg av midler som ellers ikke er lovlig for å komme seg ut av situasjonen. Dersom grensen for hva som aksepteres overskrides vil individualprevensjon ikke ha særlig virkning. Sannsynligheten for at vedkommende skal befinne seg i flere lignende situasjoner er minimal. I Hammerfestsaken ble det slått fast at individualpreventive hensyn ikke var gjeldende ettersom tiltalte hadde vært i en spesiell situasjon og faren for gjentakelse var minimal.¹⁰⁵ De årsaker som fremkaller vanlige kriminelle handlinger er ikke de samme som fremkaller nødvergehandlinger.

3.5.3.2 Allmennprevensjon

Det er staten som har i oppgave å beskytte borgere mot ulovlige handlinger. Det er imidlertid ikke alltid at dette lar seg gjøre. Det kan være flere grunner til dette. Det kan være at de tiltak som forsøkes ikke strekker til, slik som for eksempel Skredsmo-dommen. Her var det forsøkt å ta opp saken med skolen og foreldre uten at mobbesituasjonen opphørte. Eller det kan være slik som i eksemplet fra forarbeidene, at det ikke vil være tid eller mulighet for å få hjelp fra politiet. Når det gjelder vold i hjemmet er det også svært begrenset hva myndighetene kan gjøre for å

---

¹⁰⁴ Dørre, s. 25.

¹⁰⁵ RG 2002 s. 1450 (s. 1456).

hjelpe. Her kan tiltak som voldsalarm og krisesentre anvendes, men det er ikke alltid dette strekker til, eller er reelle alternativer. Dersom det er så alvorlige tilfeller slik som i Liv-saken kan denne type hjelp være til liten nytte. Her fremgår det av boken Frikjent¹⁰⁶ at mannen truet med å forfølge henne dersom hun flyttet fra han. Han truet også med at han kom til å skade henne for livet, og at det ikke ville være han som skulle gjøre det, men at han skulle leie inn andre til å gjøre det for han. På denne måten sørget han for at hun aldri ville kunne føle seg trygg uansett hvor i landet hun oppholdt seg. I slike tilfeller åpner loven for at det er en viss adgang til å avverge faren i form av preventiv nødverge. Som nevnt i punkt 3.5.3 ovenfor er nødvergehandlinger et unntak som gir straffrihet for ellers straffbare handlinger.

Det er imidlertid slik at det ikke er ønskelig at privat rettshåndhevelse skal bli vanlig og akseptert. Hensynet til rettsikkerheten blir bedre ivaretatt dersom myndighetene alene har ansvaret for dette.¹⁰⁷ Det er ikke ønskelig at man tar saken i egne hender dersom man opplever urett. Dersom myndighetenes hjelp ikke vil strekke til vil dette styrke grunnlaget for nødvergeretten, men det må også bli sett på som en begrensning. Forsvarshandlingen ved et fremtidig angrep kan bidra til å nedbryte motforestillinger for å bruke makt, og på denne måten redusere den allmennpreventive virkningen av straff.¹⁰⁸ Dette er noe som må benyttes i unntakstilfeller hvor situasjonen er så tilspisset og farlig at myndighetene ikke kan hjelpe i noen form. Da vil kanskje nødvergeretten i seg selv være en årsak til at den som vurderer et angrep fraholder seg dette, ettersom han vet at vedkommende har rett til å forsvare seg.

3.6 Utenlandsk rett

Utenlandsk rett har som rettskildefaktor liten betydning. Det som kan merkes er at ved utarbeidelse av nye lover er det vanlig at man ser på nabolandene for å finne ut hvordan de har løst enkelte rettsspørsmål. Både dansk, svensk og tysk rett har mange likhetstrekk med norsk rett, og det vil derfor være naturlig å se litt nærmere på deres løsning av nødvergeretten, og hvorvidt de godtar preventiv nødverge. Globalisering og økende tendens til overnasjonale sammenslutninger fører på andre områder enn strafferetten til rettsharmonisering. Men også på strafferettens område er utviklingen internasjonalt interessant, og særlig i land med

---

¹⁰⁶ Helsingeng, s. 57.

¹⁰⁷ Lie, s. 34.

¹⁰⁸ Dørre, s. 27.

rettstradisjoner vi vanligvis sammenligner oss med. Spesielt er dette interessant på nåværende tidspunkt hvor vi i norsk rett har en ny straffelov som ennå ikke har trådt i kraft. Det er ikke meningen å gi en fullverdig gjennomgang av utenlandsk rett, men heller gi en kort fremstilling på hvordan noen av våre naboland har valgt å anvende regelen, slik at vi kan se hvordan de norske reglene forholder seg i det store perspektiv.

3.6.1 Svensk rett

Den svenske straffeloven setter snevrere grenser for preventiv nødverge enn den norske. I følge Brottbalken¹⁰⁹ kapittel 24 § 1 er det adgang til nødverge dersom det foreligger ”ett påbörjat eller överhängande brottsligt angrepp.”¹¹⁰ Bestemmelsen er ganske lik den norske, og slik som den norske bestemmelsen påpekes det at nødssituasjonen er over i det angrepet er avsluttet. Det er imidlertid strengere krav for å benytte nødverge på fremtidige angrep. Her krever den svenske bestemmelsen at angrepet skal være overhengende. I juridisk litteratur er det delte meninger om hva man skal legge i begrepet. Thornstedt mener at begrepet må tillegges betydning om at angrepet må være umiddelbart forestående.¹¹¹ I følge Fängelsestraffkommittén åpner begrepet derimot for at preventiv nødverge kan benyttes på et tidligere tidspunkt enn det som var lovlig etter eldre rett.¹¹² Brinck og Wallén har i følge Dørre det samme synspunkt.¹¹³ Tidligere krevdes det at angrepet måtte være umiddelbart forestående, men denne snevre grensen var ”olämplig” i følge SOU 1953: 14 s. 395. Lovens krav ble derfor endret fra umiddelbart forestående til overhengende. For å illustrere hva som menes med dette ble det samme eksemplet som vi finner i de norske forarbeidene¹¹⁴ benyttet av Fängelsestraffkommittén. På bakgrunn av dette må jeg si meg enig med Dørre om at man må anse skipsførereksemplet som illustrerende for hva man skal legge i begrepet ”överhängande” etter svensk rett.¹¹⁵ I motsetning til norsk rett mener komiteen videre at det ikke er ”lämpligt” å tillate nødvergehandlinger i tilfeller hvor gode grunner tilsier at

---

¹⁰⁹ Lov 21. desember 1962. Brottbalken, Svensk straffelov (Brottbalken/BrB)

¹¹⁰ Direkte sitert fra Lena Holmquist mfl., *Brottbalken, En kommentar. Del II (13-24 kap.) Brotten mot allmänheten och staten m.m.*, 5. utgave, Stockholm 2007, Kap. 24 s. 6.

¹¹¹ Dørre s. 33.

¹¹² SOU 1988: 7 s. 73, Frihet från ansvar. Om legalitetsprincipen och om allmänna grunder för ansvarsfrihet. Slutbetänkande av Fängelsestraffkommittén.

¹¹³ Dørre, s. 33.

¹¹⁴ Skipsføreren som finner ut at mannskapet planlegger å drepe han når de kommer til et bestemt sted.

¹¹⁵ Dørre, s. 34.

angrepet vil komme, så lenge de ikke er ”overhængende”. Det bemerkes videre at åpning for nødverge på et så tidlig tidspunkt er å anse som eventyrlig.¹¹⁶

3.6.2 Dansk rett

I følge den danske straffeloven¹¹⁷ § 13 stilles det i likhet med den svenske straffeloven et krav om at angrepet må være ”overhængende”. Om man sammenligner begrepet med kriminalloven fra 1842 vil uttrykket ”overhængende” åpne for adgang til å benytte preventiv nødverge i situasjoner hvor angrepet er umiddelbart forestående.¹¹⁸

Vagn Greve hevder at dersom man med sikkerhet vet man står ovenfor et fremtidig angrep vil preventiv nødverge være tillatt også ved ”tidsmessig noeet fjernere” angrep enn påbegynte.¹¹⁹ Men bare trusler om angrep er ikke nok til at man står ovenfor et ”overhængende” angrep.¹²⁰ Waaben hevder imidlertid at dette kan være tilstrekkelig unntaksvis.¹²¹ I følge Dørre må spørsmålet om angrepsfaren er ”overhængende” vurderes i forhold til enkelte momenter. Disse momentene er sannsynligheten av angrepet, tidsmomentet og behovet for å avverge angrepet umiddelbart.¹²²

3.6.3 Tysk rett

Den tyske nødvergeregelen StBG¹²³ § 32 ser ut til å ha samme oppbygning, og er i følge Dørre slående lik den norske.¹²⁴ Når det gjelder adgangen til preventiv nødverge gir regelen imidlertid betydelig mindre spillerom enn den norske straffeloven. StBG § 32 krever at angrepet skal være ”gegenwärtig”. Med dette forstår vi at det kreves aktualitet. Videre er det en rådende oppfatning i tysk teori at angrepet må være umiddelbart forestående.¹²⁵ Jescheck mener det er tre situasjoner hvor angrepet er aktuelt. Disse tre er dersom angrepet er umiddelbart forestående, påbegynt eller

---

¹¹⁶ SOU 1988: 7 s. 73.

¹¹⁷ Lov 15. april 1930. Danmarks Borgelige Straffelov.

¹¹⁸ Schjeide, s. 52.

¹¹⁹ Dørre, s. 31.

¹²⁰ Dørre, s. 31.

¹²¹ Dørre, s. 31.

¹²² Dørre, s. 32.

¹²³ Lov 15. mai 1871. StGB-Strafgesetzbuch, Tysk straffelov (StGB).

¹²⁴ Dørre, s. 34-35.

¹²⁵ Sitert fra Dørre, s. 35.

vedvarer.¹²⁶ Dersom forsvarshandlingen gjennomføres på et tidligere tidspunkt vil handlingen da falle utenfor nødvergeregelen.

Det er imidlertid noen som er uenig i hvor strengt denne bestemmelsen skal tolkes. Schmidhäuser er en av dem. Han mener at angrepet må være umiddelbart forestående i de fleste tilfeller, men at det i noen tilfeller foreligger situasjoner hvor det kan være for sent å gripe inn dersom man venter for lenge med forsvaret. Det ser derfor ut til at han lener mer til en fortolkning som ligner den svenske og den danske bestemmelsen, om at faren må være overhengende.¹²⁷

Lenckner er derimot enig med den rådende oppfatning av at angrepet må være umiddelbart forestående, og uttrykker sin mening om preventiv nødverge ved å gjengi et ofte brukt eksempel: ”En innehaver av et avsideliggende vertshus står ikke ovenfor et ”gegenwärtig” angrep selv om han overhører at noen gjester avtaler å overfalle han etter stengetid, og kan etter tysk lov ikke påberope seg nødverge.”¹²⁸ Lenckner mener imidlertid at ved støtte i nødrettsregelen i StBG § 34, kan eieren av vertshuset avverge situasjonen ved å ha sovemiddel i ølet til de aktuelle gjestene. I norsk rett vil jo det være en overtredelse av strl. § 228, og følgelig straffbart med mindre det vurderes som nødverge.

3.6.4 Oppsummering av utenlandsk rett

I det store perspektiv ser det ut til at den norske nødvergeregelen gir mer rom for å benytte nødverge på fremtidige angrep enn det som fremgår etter svensk, dansk og tysk rett. I Sverige foreligger det et krav om at angrepet må være ”överhängande”. Tidligere hadde svensk rett et krav om at angrepet måtte være umiddelbart forestående, men den snevre grensen ble ansett som uheldig og lovens krav ble derfor endret fra umiddelbart forestående til ”överhängande”. Dansk lovgivning krever at angrepet er ”overhængende”. Herunder må man foreta en helhetsvurdering av forskjellige momenter. Angrepets sannsynlighet, tidsmomentet og behovet for å handle umiddelbart må legges til grunn ved denne vurderingen. I Tysk rett har de imidlertid et enda strengere krav om at angrepet må være ”gegenwärtig” og dessuten umiddelbart forestående.

---

¹²⁶ Sitert fra Dørre, s. 35.

¹²⁷ Dørre, s. 37-38.

¹²⁸ Eksemplet er hentet direkte fra Dørre, s. 36.

4. Avslutning / Konklusjon

Avslutningsvis vil jeg se om gjennomgangen av rettskildene ovenfor har bidratt til å finne svar på noen av spørsmålene jeg stilte innledningsvis i oppgaven. På bakgrunn av loven og forarbeidene kan vi slå fast at det ikke er noen tvil om at norsk rett åpner for at det finnes tilfeller hvor man ikke er pliktig til å vente til angrepet er i gang. Adgangen til preventiv nødverge kan derfor hjemles i straffeloven § 48. Det interessante vurderingstema vil derfor være hvor lang tid før angrepet man kan avverge det, hvor sikkert det må være at angrepet vil komme, og hvor farlig og inngripende angrepet må være.

Om man ser på den norske nødvergeregelen i forhold til andre land, som Sverige, Danmark og Tyskland, kan man trekke en slutning om at det norske rettsystemet gir uttrykk for mer åpenhet for avvergelse av fremtidige angrep enn de overnevnte lands nødvergebestemmelser gjør. Etter norsk rett fremgår det ingen begrensninger om hvor nært forestående angrepet må være før nødvergeretten inntre.¹²⁹ Tidsmomentet må derfor legges til grunn i nødvendighetsvurderingen.

I rettspraksis har preventiv nødverge bare blitt akseptert i situasjoner hvor angrepet har vært akutt.¹³⁰ Liv-saken er et eksempel på dette. Her gjaldt saken et nært forestående angrep på liv og legame, noe som er med på å styrke legitimiteten av en preventiv nødvergehandling. Spørsmålet var om angrepet hadde startet eller ikke. Aktor mente at angrepet var avsluttet, mens forsvareren påpekte at ut fra Livs tidligere erfaringer anså hun ikke angrepet som avsluttet, men forventet voldtekt når hun kom tilbake til sengen. Hvorvidt angrepet er akutt må derfor avgjøres sett fra den angrepnes side. Her vil deres oppfattelse av situasjonen være avgjørende. Det som kommer med i betraktningen er om vedkommende anså situasjonen slik at dersom handlingen ikke ble utført på dette tidspunkt vil det kanskje være for sent. Et annet moment som må vurderes er om vedkommende befant seg på et sted hvor det ikke var mulig å få hjelp fra omverdenen. Man kan derfor si at tidsmomentets betydning må settes i sammenheng med hvor sikkert det er at angrepet vil komme og hvor farlig og inngripende det er. Det er imidlertid ofte vanskelig å vite med sikkerhet om angrepet vil komme. I en situasjon hvor vedkommende blir mishandlet regelmessig

---

¹²⁹ Schjeide, s. 60.

¹³⁰ Schjeide, s. 60.

vil det være stor sannsynlighet for at vedkommende til en viss grad kan forutse om angrepet vil komme, slik som Liv-saken, Verdal-saken og Sykehusdrap-saken. Det må likevel merkes at i vurderingen om situasjonen er akutt må man legge vekt på hvilke handlingsalternativer man har. Dette viste seg i Sykehusdrap-saken. Her ble det vektlagt at familien hadde vurdert sine handlingsalternativer, men valgt avvergelse ved en handlingsmåte som etter rettens mening gikk utover det som var nødvendig. Videre hadde de såpass god tid til å vurdere handlingsalternativet at de kunne ha valgt en utvei som ikke ville medført så stor harme som å ta et menneskeliv. Saken viser også at selv om handlingen ikke kan medføre straffrihet etter straffeloven § 48, kan situasjonen vedkommende var i vektlegges i til dels betydelig grad under straffutmålingen.

Etter å ha sett på den nye straffeloven kan man si at lovgiver er generelt tilfreds med fleksibiliteten bestemmelsen inneholder slik den er i dag, og at den i det vesentlige vil bli videreført når den nye loven trer i kraft. Slik jeg forstår det kan vi trekke en slutning om at det norske rettsystemet åpner for at preventiv nødverge kan anvendes som en straffrihetsgrunn. En regel som gir svar på nødvergebetraktningen i alle typetilfeller er det imidlertid ikke mulig å få. Bakgrunnen til dette er at det er utallige situasjoner som kan oppstå, og mange løsningsalternativer som må betraktes. Slik som vår rettsregel fremstår i dag er det rom for de nødvendige betraktninger.

Kildeoversikt

Bøker og oppslagsverk

Andenæs, Johs, *Alminnelig strafferett*, 5.utgave. ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber- Mohn (Oslo 2005).

Augdahl, Per, *Nødverge* (Kristiania og København 1920).

Boe, Erik, *Innføring i juss, juridisk tenkning og rettskildelære* (Oslo 2001).

Bratholm, Anders, *Strafferett og samfunn, Alminnelig del* (Oslo 1987).

Dørre, Jarl Borgvin, *Krav til nødssituasjonen ved preventivt nødverge* (Bergen 1998).

Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5.utgave ved Jan E. Helgesen (Oslo 2001).

Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 2.utgave (Oslo 2006).

Haugen, Finn, *Strafferett, håndbok*, 2.utgave, Juristforbundets forlag 2000.

Helsingeng, Terje, *Frikjent*, med forord av Alf Nordhus (Oslo/Gjøvik 1983).

Holmquist, Lena mfl., *Brottsbalken, En kommentar. Del II (13-24 kap.) Brotten mot almänheten och staten m.m.* (Stockholm 2007).

Matningsdal, Magnus, *Karnov kommenterte lover* (Oslo 1995).

Matningsdal, Magnus og Anders Bratholm, *Straffeloven kommentarutgave, første del Alminnelige bestemmelser*, 2.utgave (Oslo 2003).

Slettan, Svein og Torill Marie Øie, *Forbrytelse og straff, bind 1, innføring i strafferett* (Oslo 2001).

Ordbøker

Bokmålsordboka, *Definisjons- og rettskrivningsordbok*, 2.utgave (Oslo 1993).

Norske synonymer, *Blå ordbok* (Oslo 2007).

Avhandlinger

Schjetne, Venil Katarina, "Et liv i mishandling som ender med drap", *avhandling ved Juridisk fakultet* (Tromsø 1989).

Lie, Marianne, ”Preventiv nødverge, Adgangen til nødverge mot fremtidige angrep i norsk rett”, *avhandling ved Juridisk fakultet* (Oslo 2005).

<http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=33326> (sist sett desember-08)

Schjeide, Ingrid Berild, ”I hvilken utstrekning er det adgang til å påberope seg retten til preventivt nødverge mot fremtidige angrep?” *avhandling ved Juridisk fakultet* (Oslo 2007).

<http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=57053> (sist sett desember-08)

Artikler

Bratholm, Anders, ”Juryen for fall”, *Lov og Rett*, 1990 s.129-130.

Dahl, Tove Stang, ”En kommentar til juryens frifinnelse i Eidsivating lagmannsrett 26. August 1982”, *Hefte for kritisk juss*, 1982-83 s.17-25.

Slettan, Svein, ”Privat dødsstraff?- Er det lov å ta liv i nødverge?” *Lov og Rett*, 1987 s. 594-610.

Forarbeider

SKM: Udkast til Almindelig borgelig Straffelov for Kongeriget Norge. II. Motiver. Udarbeidet af den ved kgl. Resolution af 14de November 1885 nedsatte kommisjon. Kristiania 1896.

NOU 1992: 23. Ny straffelov - alminnelige bestemmelser. Straffelovkommisjonens delutredning V.

NOU 2002: 4. Ny straffelov.

Ot.prp.nr.90 (2003- 2004)

Svenske forarbeider:

SOU 1988:7. Frihet från ansvar. Om legalitetsprincipen och om allmänna grunder för ansvarsfrihet. Slutbetänkande av Fängelsestraffkommittén.

Lover

Lov 20. august 1842. Lov angaaende forbrytelser.

Lov 13.juni 1969 nr. 26. Lov om skadeerstatning.

Lov 22. mai 1981 nr. 23. Lov om rettergangsmåten i straffesaker.

Lov 11. juni 1993 nr. 101. Lov om luftfart.

Lov 22. mai 1902 nr.10. Almindelig borgelig straffelov.

LOV-2005-05-20-28. Lov om straff (straffeloven 2005), ikke i kraft, men gjelder for forbrytelsene i kapittel 16.

Utenlandsk rett:

Lov 21. desember 1962. Brottsbalken.

Lov 15. april 1930. Danmarks Borgelige Straffelov.

Lov 15. mai 1871. StGB-Strafgesetzbuch.

Rettsavgjørelser

Norske publiserte dommer:

Rt. 1938 s. 828. Høyesterett kjennelse.

Rt. 1977 s 765. Høyesterett kjennelse.

Rt. 1977 s 1327. Høyesterett kjennelse.

Rt.1982 s. 1216. Høyesterett kjennelse.

Rt. 1985 s 437. Høyesterett kjennelse.

Rt. 1993 s 1197. Høyesterett dom.

Rt. 1995 s. 20. Høyesterett dom.

Rt.1996 s. 141. Høyesterett dom.

Rt. 2003 s. 251. Høyesteretts kjæremålsutvalg kjennelse.

LA-2003-19998. Agder lagmannsrett dom.

RG-2002-1450. Hammerfest tingrett dom.

Norske upubliserte dommer:

Eidsivating lagmannsrett 26.august 1982 og 4.mai 1983, straffesak nr. 47/1982.

Frostating lagmannsrett 12.juni 1986, straffesak nr. 26/1986.

Nedenes tingrett dom 13. november 2003, sak nr. 03-00272 M.

Internettkilder

Lovdata.no

Rettsdata.no